

PROGRAM FOR FOLKEHELSEARBEID - RAPPORTSERIE 4/2024

Evaluering av skolegårdsprosjektet ved Overhalla Barne- og Ungdomsskole
-Et folkehelseiltak i Overhalla kommune

Siren Hope og Monica Lillefjell

 BLOM
arkitekter

Forfattere: Siren Hope og Monica Lillefjell

Tittel: Evaluering av skolegårdsprosjektet ved Overhalla Barne- og Ungdomsskole
- Et folkehelseiltak i Overhalla kommune.

Institusjoner: INB, NTNU

Sted: Trondheim

April, 2024

ISBN - 978-82-693252-7-0

ISSN – 2704-1433

Rapport 4/2024

Forsidebilde: Blom Arkitekter

Utgiver av Program for folkehelsearbeid - rapportserie:

Trøndelag fylkeskommune

Fylkets hus Postboks 2560

7735 Steinkjer

Telefon 74 17 40 00

Forord

Denne rapporten gir en evaluering av skolegårdsprosjektet som ble gjennomført i Overhalla kommune. Skolegårdsprosjektet har dreid seg om å ruste opp skolegården ved Overhalla Barne- og Ungdomsskole, en skole med 345 elever (i skoleåret 2023/2024). Prosjektet har pågått i tidsperioden 2018-2022.

Skolegårdsprosjektet ble gjennomført innenfor *Program for Folkehelsearbeid i Trøndelag*.

Hovedstrategien i programmet er å legge til rette for at kommuner utvikler og prøver ut nye tiltak, arbeidsmåter og metoder som kan fremme barn og unges psykiske helse og bidra til rusforebyggende arbeid. Dette skjer i samarbeid med aktører som frivillige lag og organisasjoner og med støtte fra kunnskapsmiljøer og Trøndelag fylkeskommune.

Overhalla kommune kom inn i programmet i 2018. Tidlig i prosjektet ble det innledet et samarbeid mellom prosjektgruppa og forskere ved NTNU om evalueringen av skolegårdsprosjektet. I samarbeid ble det utviklet en plan for intern og ekstern evaluering. Det har vært spennende og lærerikt å følge utviklingen i opprustningen av skolegården, og diskutere bruk og opplevelser av skolegården og erfaringer fra arbeidet med prosjektet, med både prosjektgruppa, elever og ansatte ved Overhalla skole.

Innen Program for folkehelsearbeid i Trøndelag er det også gjennomført skolegårdsprosjekter i Heim og Røros kommune, hvor vi som forskningsgruppe har hatt evalueringsansvar. Rapportene fra alle skolegårdsprosjektene har en lik struktur, og deler av bakgrunns kapitlet og metodekapitlet er relativt like. Dette fordi alle prosjektene er tilknyttet Programmet, og har benyttet samme metode for evaluering. Vi vil presisere at resultatene som presenteres og diskuteres i rapporten er unike for Overhalla kommune, og at konklusjonene og anbefalingene er tilknyttet de resultater og funn som ble gjort lokalt i Overhalla.

Vi vil takke elvene og lærerne som har stilt opp til intervju med oss, og som velvillig har delt av sine erfaringer og innsikter. Kontakten opp mot prosjektleder Siri Hongseth har vært både hyggelig og lærerik, og vi vil takke Siri for et godt samarbeid. Vi vil også takke rektor, Sara Kvernø Saugen, for god tilrettelegging ved gjennomføring av intervjuene. Vi vil også rette en takk til Trøndelag fylkeskommune ved Eirin Hermansen, John Tore Vik og Guri Wist, for godt samarbeid og finansiering gjennom Program for folkehelsearbeid i Trøndelag.

Trondheim, april 2024,

Siren Hope og Monica Lillefjell,
INB, NTNU

Innholdsfortegnelse

Forord.....	3
Sammendrag	5
Summary	5
Introduksjon	7
1. Beskrivelse av skolegårdsprosjektet ved Overhalla skole	9
Bakgrunn for prosjektet.....	10
Organisering og forankring	11
Visjoner og målsettinger	12
Arbeidsmetode: Trøndelagsmodellen	13
Arbeidsprosessen tilknyttet utvikling og gjennomføring av skolegårdsprosjektet	14
2. Kunnskapsoversikt.....	16
Forskning på barn og unges psykiske helse, lokalsamfunnsutvikling, og fysisk aktivitet	16
Forskning på barn og unges medvirkning	17
3. Evalueringsstudiets metode og datamateriale	19
Arkivmateriale og rapporteringer	19
Fokusgruppeintervjuer	19
Digitalt spørreskjema	20
Analyse av intervjumateriale og spørreskjema.....	20
4. Resultater	22
Resultater fra fokusgruppeintervjuer	22
Resultater fra spørreundersøkelsen	31
5. Diskusjon	38
Hva har vi funnet?	38
Metodiske styrker og svakheter ved studien	41
6. Konklusjoner og anbefalinger	43
7. Referanser	45

Sammendrag

Denne rapporten presenterer resultater fra evalueringen av et skolegårdsprosjekt i Overhalla kommune gjennomført som del av Program for Folkehelsearbeid i Trøndelag. Prosjektet hadde som mål å forbedre skolegården til Overhalla Barne- og Ungdomsskole (OBUS) for å gjøre den mer attraktiv og funksjonell både i skoletiden og på fritiden. Resultatene av evalueringen, gjennomført av NTNU, viser betydelige endringer i bruk og opplevelser av skolegården etter oppgraderingen. Fokusgruppeintervjuer og en digital spørreundersøkelse ble brukt som metoder for datainnsamling.

Før opprustingen av skolegården var det få aktivitetstilbud på den åpne grusplassen, med noen disser og et klatrehus. Nå er det et mangfold av ulike aktivitetsmuligheter, som spesielt elevene ved barneskolen nyttiggjør seg. Elever og lærere rapporterte om økt bruk av skolegården på fritiden blant elever, småbarnsfamilier og tilreisende, noe som tyder på at skolegården har blitt en mer relevant sosial møteplass i nærmiljøet. Elevene gir uttrykk for tilfredshet med den nye skolegården, men noen av elevene gir uttrykk for at de også savner den gamle skolegården som innbød til større grad av frilek. Resultater fra evalueringen indikerer også at skolegården oppleves best tilrettelagt for elever ved barneskolen, og at den i mindre grad svarer til ungdomsskoleelevenes ønsker og behov.

Det å få til god medvirkning fra elever i prosjektet var et viktig mål for prosjektet. De involverte elevene fikk mulighet til å dele sine forslag og behov tidlig i prosjektet og det er overenstemmelse mellom elevenes innspill tidlig i prosjektperioden og det utstyr og de aktivitetsmuligheter som ble etablert i den nye skolegården. Den lange varigheten av skolegårdsprosjektet har imidlertid ført til utfordringer med å opprettholde jevn og god medvirkning som kunne styrket elevene og lærernes eierskap til prosjektet.

Samlet sett viser denne evalueringen at skolegårdsprosjektet har hatt en positiv innvirkning på skolemiljøet og nærmiljøet, men det er også områder som kan forbedres for å bedre imøtekomme behovene til brukergruppene.

Summary

This report presents the results from the evaluation of a schoolyard project in Overhalla municipality conducted as part of *the Public Health Program in Trøndelag*. The project aimed to improve the schoolyard of Overhalla primary and secondary school (OBUS) to make it more attractive and functional both during school hours and leisure time. The results of the evaluation, conducted by NTNU, show significant changes in the use and experiences of the schoolyard after the upgrade. Focus group interviews and a digital survey were used as methods for data collection.

Prior to the upgrade, there were few activity offerings in the open gravel area, with some swings and a climbing house. Now there is a variety of different activity options, which especially the elementary school pupils benefit from. Pupils and teachers reported increased use of the schoolyard during leisure

time among pupils, families with young children, and visitors, indicating that the schoolyard has become a more relevant social meeting place in the community. Pupils express satisfaction with the new schoolyard, but some of them also report that they miss the old schoolyard that invited to more free play. Results from the evaluation also indicate that the schoolyard is considered best suited for elementary school pupils and to a lesser extent meets the wishes and needs of pupils of secondary school.

Achieving good pupil participation in the project was an important goal of the project. The involved pupils had the opportunity to share their suggestions and needs early in the project, and there is consistency between the pupils' input early in the project period and the equipment and activity opportunities established in the new schoolyard. However, the long duration of the schoolyard project has led to challenges in maintaining consistent and effective participation that could have strengthened the ownership of the project by pupils and teachers.

Overall, this evaluation shows that the schoolyard project has had a positive impact on the school environment and the local community, but there are also areas that can be improved to better meet the needs of the user groups.

Introduksjon

Program for folkehelsearbeid i Trøndelag er en del av den nasjonale satsingen *Program for folkehelsearbeid i kommunene 2017 – 2027*, som er utviklet i samarbeid mellom KS, Folkehelseinstituttet, Helsedirektoratet og Helse- og omsorgsdepartementet. Satsingen i Trøndelag ble etablert på bakgrunn av det nasjonale programmet, øvrige nasjonale føringer samt regionalt og lokalt kunnskapsgrunnlag og utviklingsarbeid.

Målsettingen for programmet er å styrke det kommunale arbeidet med å fremme befolkningens psykiske helse og livskvalitet samt fremme lokalt rusforebyggende arbeid. Programmet skal bidra til å integrere psykisk helse som en likeverdig del av det lokale folkehelsearbeidet. Barn og unge opp til 24 år er prioritert målgruppe for tiltakene.

Program for folkehelsearbeid i Trøndelag er et samarbeid mellom Trøndelag fylkeskommune, kommuner, FoU- og kompetansemiljøer, andre offentlige aktører, frivillige lag og organisasjoner i regionen. Fylkeskommunen er programeier og har det faglige, koordinerende, økonomiske og administrative ansvaret. Programmet finansieres via Helsedirektoratet, fylkeskommunen, kommunene og FoU- og kompetansesentermiljøer.

Hovedmål for programmet i Trøndelag er:

- Bedre psykisk helse og livskvalitet blant barn og unge
- Barn og unges psykiske helse og rusforebygging skal integreres i det systematisk og kunnskapsbaserte folkehelsearbeidet i kommunene
- Gjennom dette bidra til et oppvekstmiljø hvor alle barn og unge opplever mestring, samhørighet og medbestemmelse.

Hovedstrategien i programmet er å legge til rette for at kommuner utvikler og prøver ut nye tiltak, arbeidsmåter og metoder som kan fremme barn og unges psykiske helse og godt rusforebyggende arbeid. Dette skjer i samarbeid med aktører som frivillige lag og organisasjoner og med støtte fra kunnskapsmiljøer og fylkeskommunen.

Kommunene utvikler selv forslag til lokale tiltak som skal bidra til å nå hovedmålene, med utgangspunkt i eget kunnskapsgrunnlag, målsettinger, planer og medvirkningsprosesser. Tiltaket skal rettes mot hele befolkningen og ikke mot risikogrupper. Kommuner i programmet jobber metodisk etter *Trøndelagsmodellen for folkehelsearbeid (1,2)*. Modellen skal sikre systematisk kunnskapsdeling og samhandling i alle faser av tiltaksutviklingen.

I tråd med målformuleringene i Program for folkehelsearbeid og Trøndelagsmodellen for folkehelsearbeid skal alle tiltakene i kommunene evalueres. Dette gjøres i samhandling med FoU-aktørene i programmet.

Evalueringene som gjøres samles i en rapportserie som utgis av Trøndelag fylkeskommune som denne rapporten er en del av.

I denne rapporten presenteres resultater fra evalueringen av skolegårdsprosjektet som ble gjennomført i Overhalla kommune. Tiltaket har dreid seg om å ruste opp skolegårdsområdet tilknyttet Overhalla Barne og Ungdomsskole (OBUS), en barne- og ungdomsskole med 345 elever (i skoleåret 2023/2024). Skolen er mottaksskole for flyktninger som kommer til Overhalla kommune, og ligger i kommunesenteret i Overhalla. Ungdomsskolen ved OBUS innlemmer elever fra Hunn skole og OBUS. Utgangspunktet ved prosjektstart var en skolegård med store partier med asfalt og få apparater som inviterte til lek og aktivitet. Prosjektet har hatt som mål å gjøre skolegården mer attraktiv for elev-gruppa som benytter arealene i skoletid, og fungere som et sosialt møtested på fritiden for den øvrige befolkningen i kommunen.

Som del av evalueringen har NTNU gjennomført fokusgruppeintervjuer og en digital spørreundersøkelse. Fokusgruppeintervjuene ble gjennomført med utvalgte elever og lærere ved OBUS, og ble gjennomført før og etter gjennomføring av tiltak. Spørreundersøkelsen inkluderte alle elevene i 2.-10. trinn ved OBUS, og ble gjennomført etter at ny skolegård var på plass. I denne rapporten presenteres resultater fra den eksterne evalueringen ledet av NTNU.

Rapporten er strukturert på følgende måte: Kapittel 1 gir en utdypende beskrivelse av skolegårdsprosjektet og inkluderer bakgrunn, organisering, målsettinger og gjennomføring av prosjektet. Kapittel 2 er en kunnskapsoversikt og presenterer relevant forskning om lokalsamfunnsutvikling, fysisk aktivitet og barn og unges psykiske samt barn og unges medvirkning. I kapittel 3 presenteres evalueringsstudiets metode og datagrunnlag, etterfulgt av presentasjon av studiets resultater i kapittel 4. Resultatene diskuteres i kapittel 5, og konklusjoner og anbefalinger presenteres i kapittel 6.

1. Beskrivelse av skolegårdsprosjektet ved Overhalla skole

Skolegårdsprosjektet handler om utvikling av skolegården på Overhalla Barne og Ungdomsskole (OBUS) som har inkludert å få på plass nye og varierte leke- og treningsapparater, ballbinge, sittegrupper, sykkeløype, skaterampe og grøntområder. En viktig målsetning for prosjektet har vært å skape en god skolegård og møteplass på fritiden, som innbyr til økt fysisk aktivitet, trivsel og samhold. Samlet vil de nevnte endringene kunne ha betydning for psykisk og fysisk helse blant barn og unge i målgruppen.

Skolegården var i utgangspunktet lite tilrettelagt for ulike typer aktivitet. Et mål med prosjektet var at endring av skolegården skulle innby til mer fysisk aktivitet i og utover målgruppen for prosjektet. Prosjektet skulle bidra til at skolens elever skulle få flere aktivitetsmuligheter og kunne spre seg over et større område i skolegården, og med det også kunne bidra til å begrense konflikter i friminuttene som gjerne oppstod på grunn av press ift. bruk/deltagelse av/i eksisterende aktiviteter. Det å få tilgang til en mer velutstyrt skolegård, med bedre tilrettelagte aktivitetsmuligheter ble ansett som viktig for trivsel i skolehverdagen og for undervisningssituasjonen og læringsmiljøet for elever og lærere.

Bilde 1: Skolegården slik den så ut ved skolegårdsprosjektets start. Foto: Siri Hongseth.

Det har videre vært ønskelig å nå ut bredt med skolegårdsprosjektet til alle barn og unge i kommunen, i tillegg til barnefamilier i nærområdet. Skolen har en sentral beliggenhet: den ligger i nær tilknytning til idrettsanlegget Gimle og trimtrappa i Gimledalen. Det å etablere et godt uteområde på skolen henger derfor godt sammen med andre aktiviteter og muligheter i området. Horisonten Bibliotek og Kultursenter ligger også plassert midt i OBUS. Idrettslaget har mye aktivitet i området, og idrettslaget vil kunne dra god nytte av en tilrettelagt skolegård. I tillegg var det ved prosjektstart plan om å flytte ungdoms-

klubben til skolens nabobygg, og det var satt i gang trafikksikkerhetsforbedringer knyttet til hente/bringe/parkering på skolen og idrettsanlegget. Prosjektgruppa hadde som mål at skolegården skulle bli en arena ungdommene ønsket å komme tilbake til etter skoletid for å utøve uorganisert fysisk aktivitet, møte venner, samtidig som skolegården skulle være en god arena for idrettslaget, en plass foreldre kunne «slå i hjel tid» mens barna var på trening, og en plass besøkende ville komme innom. Visjonen var at dette skulle bli en møteplass for alle innbyggere i kommunen uavhengig av sosial bakgrunn, som skulle innby til både fysisk og sosial aktivitet uten krav til prestasjoner eller forpliktelser.

Skolegården ble utformet gjennom en prosess der elev-deltakelse og samskaping sto sentralt. Dette fundert i perspektiv om at medbestemmelse i utforming av lokale omgivelser fremmer deltakernes opplevelse av eierskap og tilhørighet, noe som videre kan virke inn positivt på deltakernes psykiske helse (3-5).

Bakgrunn for prosjektet

Kommunen er en sentral aktør i arbeidet med å fremme god psykisk helse og å forebygge og begrense alkohol- og annen rusbruk. Det er den enkelte kommune som står nærmest til å kjenne utfordringer som finnes innenfor deres kommunegrenser, og dermed kunne sette inn de nødvendige tiltak.

Skolegårdsprosjektet er tett knyttet opp til utfordringsbildet i Overhalla kommune slik det forelå ved prosjektstart i 2018. I prosjektplanen (6) ble tiltaket forankret i kommunens planverk og utfordringsbilde, og det ble gitt følgende situasjonsbeskrivelser (i kursiv):

«Ungdataundersøkelsen og elevundersøkelsen i Overhalla peker på at en del ungdom ikke trives så godt på skolen, og det er en del som føler seg mobbet. Elevundersøkelsen viser en markant nedgang i skoletrivsel fra 7. til 10. trinn.

Ungdomsskoleelevene i kommunen har gitt uttrykk for at de savner et uteområde som innbyr til aktivitet. Det er ikke noe tilbud som frister dem til å gå ut i friminuttene, og det har utviklet seg en kultur der lærerne må tvinge elevene ut i friminuttene. Per i dag er det ikke noe aktivitetstilbud til elevene på ungdomsskolen, utenom kunstgressbane, en huske og et basketballstativ. Dette bekreftes av en tilstands- og utviklingsrapport for grunnskolene i Overhalla 2017 som peker på utfordringer med skoleområdet på Overhalla Barne- og Ungdomsskole (OBUS), og at det haster å få gjort forbedringer i organiseringen av utearealene og tilrettelegging av ulike aktiviteter.

Etter en gjennomgang av det vi vet om barn og unges psykiske helsetilstand i Overhalla kommune, hvilke faktorer som kan ha betydning for denne i kommunen, hvilke faktorer vi vet vi kan gjøre noe med og hva som allerede gjøres ønsker vi å rette en spesiell innsats på å fremme skoletrivsel og skolemiljø for ungdomsskoleelever. Det gjøres allerede mye for læringsmiljøet på skolen (blant annet MOT, prosjektet inkluderende barnehage og skolemiljø, psykologisk førstehjelp, kurs i depresjonsmestring og Zero) men for å få til en helhetlig innsats må det gjøres noe med det fysiske skolemiljøet. Det har ikke vært jobbet like godt med det fysiske oppvekstmiljøet som det psykiske, og det er et stort behov for å ruste opp uteområdet på skolen og legge til rette for en god arena elevene kan bruke både i friminuttene på skolen og på fritiden utenom skoletid.»

Opprustningen av skolegården ble vurdert som et aktuelt tiltak som kunne imøtekomme utfordringene tilknyttet skoletrivsel og skolemiljø, samt dekke behovet for et åpent og inkluderende sosialt møtested i nærmiljøet. Utover å svare til utfordringsbildet relatert til barn og unges psykiske helse, kunne selve arbeidet med tiltaket og erfaringene derfra, nyttiggjøres i kommunen. Gjennom prosjektplanen ble det uttrykt behov for mer kunnskap og erfaring med medvirkningsprosesser i kommunen. Dette i tillegg til

erfaringer som kunne bidra til å styrke og videreutvikle tverrfaglig samarbeid i kommunen og få til tettere samarbeid med frivillige lag og foreninger.

Organisering og forankring

For å sørge for god progresjon og arbeidsprosess ble det opprettet en styringsgruppe og en prosjektgruppe/ressursgruppe. Styringsgruppens mandat var å sikre at prosjektets leveranse var i samsvar med prosjektets målsetninger, mens prosjektgruppen/ressursgruppen bidro med råd og posisjonert kunnskap som grunnlag for gode beslutninger i prosjektet. Kommunens enhetsleder ved Kultur og samfunn, Siri Hongseth, har vært pådriver i prosjektet, og har hatt et spesielt ansvar for prosjektets fremdrift og gjennomføring.

Styringsgruppe

Navn	Rolle/ansvar
Siri Hongseth	Styringsgruppeleder
Trond Stenvik	Rådmann
Roger Johansen	Teknisk sjef
Sara Kværnø Saugen	Rektor OBUS

Prosjektgruppe/ressursgruppe

Navn	Rolle/ansvar
Siri Hongseth	Prosjektgruppeleder
Sara Kværnø Saugen	Rektor OBUS
Eskil Skarland	Leder OIL
Bjørnar Grande	Barne og ungdomsarbeider
Maia Skaret Engblom	Kommunefysioterapeut
Jens Himo Vold	Vaktmester
Natalia Nidecka	Leder Overhalla Ungdomsråd
	Leder elevråd OBUS
	Leder styret ungdomsklubben
FAU	
Hege Dahl Lysberg	Helsesøster
Lene Jensen Viken	Rus og psykisk helse
Louise Weider	Barn og unges representant

Prosjektet ble forankret politisk gjennom vedtak i kommunestyret i mars 2019.

Visjoner og målsettinger

Prosjektgruppen satte opp en rekke mål som indikerte ønskede resultater og effekter fra skolegårdsprosjektet. Overordnet målsetting med skolegårdsprosjektet var å lage en attraktiv arena for uorganisert aktivitet i sentrale omgivelser, som lå tett på boligområder og der en kunne delta i sosialt samspill og aktivitet uten at en trengte spesifikt utstyr for å kunne delta. Det skulle altså være åpent og enkelt tilgjengelig for alle barn og unge, og øvrige innbyggerne. Det ble spesifisert konkrete resultatmål, effektmål og prosessmål for prosjektet. Resultat og effektmål omhandlet ønskelige gevinster/effekter av det å ruste opp skolegården, mens prosessmålene var tilknyttet arbeidsprosessen og reflekterte kunnskap de ønsket å sitte igjen med i kommunen fra prosessen med å bygge en ny skolegård.

Mål:

Hovedmål	<ul style="list-style-type: none"> • Skape en god skolegård og en møteplass som innbyr til aktivitet 24/7. Målgruppen primært er ungdom fra 13 – 16 år i skoletiden, og resten av døgnet hele befolkningen.
Resultatmål	<ul style="list-style-type: none"> • Flere elever bruker utearealene i skoletiden. • Flere innbyggere bruker arealene i fritid. • Et bredt spekter av brukere gjennom samarbeid mellom lag og foreninger og kommunen skal benytte seg av tiltaket • Nye ungdomsaktiviteter og aktiviteter for voksne (herunder pensjonister) skal organiseres i de nye arealene. • Har etablert flere eller nye medvirkningsarenaer • Kravet til universell utforming skal være oppfylt. • De nye utearealene skal komplettere tilretteleggingen av dagens skole- og fritidsområde som består av skole, idrettsanlegg og idrettshall og samfunnssal. Brukerne/befolkningen skal oppleve en helhetstenkning der. • Ulike aldersgrupper kan finne aktiviteter som utvikler og vedlikeholder sosiale relasjoner mellom mennesker og bygger opp under enkeltmennesket sin fysiske og psykiske helse.
Effektmål	<ul style="list-style-type: none"> • Resultater i Ungdataundersøkelsen og elevundersøkelse skal vise positiv utvikling og bedring i selvrapportert fysisk og psykisk helse hos ungdommen. • Gjennom elevsamtaler og utviklingssamtaler uttrykker elevene bedre trivsel på skolen, og bedre fysisk og psykisk helse som resultat av endringer som er gjort. <p>For punktene over vil følgende vektlegges: mobbing, trivsel i skolen, oppfattelse av læringsmiljø, mestringsarenaer og opplevd tilgang til og organisering av aktiviteter.</p>
Prosessmål	<ul style="list-style-type: none"> • Innhente tilstrekkelig data for å få et godt nok kunnskapsgrunnlag • Behovene skal avklares hos brukergruppene • Analysere behovet for aktuelle deltagere i videre prosess • Engasjere brukergruppen gjennom idedugnad – på bakgrunn av kunnskapsgrunnlag, avklare ønsker og behov. • Prosessen skal videreutvikle tverrfaglig samarbeid i kommunen der også frivillige lag og foreninger trekkes inn. • Analyse av innsamlet materiale skal danne grunnlag for videre prosess • Skisser skal utarbeides på bakgrunn av innsamlet materiell • Brukernes respons på skisser til løsninger skal vektlegges i videre prosess • Kostnadsoverslag skal samsvare med de økonomiske rammene vi har til rådighet • Gyldig vedtak skal være forankret administrativt og politisk før tiltakene igangsettes • Brukerne skal jevnlig involveres i løpet av gjennomføringsprosessen. • Prosessen skal evalueres underveis.

- Resultatmål og effektmål skal evalueres etter at prosessen er gjennomført.

Arbeidsmetode: Trøndelagsmodellen

*Trøndelagsmodellen for folkehelsearbeid*¹ (1,2) benyttes som arbeidsmetode i Program for folkehelsearbeid, og ble aktivt brukt i skolegårdsprosjektet. Modellen er forskningsbasert og ble utviklet i tett dialog og samarbeid mellom NTNU, Trøndelag Fylkeskommune og tre utvalgte kommuner i Trøndelag i forbindelse med valg, planlegging, gjennomføring og evaluering av folkehelseiltak.

Modellen viser hvordan kommunene kan utvikle kunnskapsbaserte tiltak som fremmer helse. Gjennom sju steg beskrives arbeidsmetoder for hvordan kommunene kan hente inn og omsette beste tilgjengelige kunnskap til målrettede tiltak. På hvert av de sju stegene tas det beslutninger som legger grunnlaget for neste steg. Metoden sikrer kontinuerlig læring og forbedring gjennom gjensidig kunnskapsutveksling mellom aktørene.

Det tas utgangspunkt i kommunenes samfunnsoppdrag: Å legge til rette for trygge og sunne lokalsamfunn der innbyggernes grunnleggende behov blir ivarettatt. Sammen med andre aktører må kommunene styrke innbyggernes mulighet for å delta, ta ansvar og mestre egne liv. Helsefremmende og forebyggende arbeid er en investering i bærekraftige lokalsamfunn. Innsatsen må gå på tvers av sektorene, og den må bygge på kunnskap. Trøndelagsmodellen for folkehelsearbeid viser hvordan kommunene kan gjøre dette og derved bidra til å realisere folkehelselovens målsetting om å utjevne sosiale helseforskjeller og en samfunnsutvikling som fremmer helse.

Figur 1. Trøndelagsmodellen for folkehelsearbeid (2).

¹ Avsnittene med beskrivelse av Trøndelagsmodellen er hentet fra manualen «Trøndelagsmodellen for folkehelsearbeid»: <https://www.trondelagfylke.no/globalassets/dokumenter/folkehelse-idrett-og-frivillighet/folkehelse/program-for-folkehelsearbeid-i-trondelag-2017---2023/om-programmet/trondelagsmodellen-for-folkehelsearbeid.pdf>

Arbeidsprosessen tilknyttet utvikling og gjennomføring av skolegårdsprosjektet

Prosjektet har lagt opp til en arbeidsprosess som er i tråd med Trøndelagsmodellen for folkehelsearbeid. Samfunnsoppdraget, som skolegårdsprosjektet bidrar til å ivareta, handler om tilrettelegging for et inkluderende og universelt tilgjengelig aktivitetstilbud og sosialt møtested for hele befolkningen i kommunen – og særskilt for barn og unge.

Kunnskapsgrunnlaget for prosjektet bestod av en tilstands- og utviklingsrapport for grunnskolene i Overhalla fra 2017, revidert oversiktsdokument fra 2018, Ungdata-tall og elevundersøkelse fra 2017, samt en Søkekonferanse (7) som ble avholdt helt innledende i prosjektperioden.

Etter en gjennomgang av barn og unges psykiske helsetilstand i Overhalla kommune med identifisering av lokale påvirkningsfaktorer, og eksisterende tiltak/tilbud innen psykisk helse for barn og unge i kommunen, besluttet styringsgruppa at det skulle utformes et tiltak som skulle fremme skoletrivsel og skolemiljø, spesielt for ungdomsskoleelever. Med bakgrunn i at det allerede eksisterte en rekke tilbud/tiltak innrettet mot psykisk helse og læringsmiljø i kommunen (f.eks. MOT, inkluderende barnehage og skolemiljø, psykologisk førstehjelp, kurs i depresjonsmestring og Zero), ble det bestemt at det skulle satses på det fysiske oppvekstmiljøet for barn og unge, med forventninger om at et mer tilrettelagt, utvidet og variert fysisk aktivitetstilbud i skolegården ville kunne virke positivt inn på barnas psykiske helse og trivsel. Det skulle tilrettelegges for en god utearena som elevene kunne bruke både i friminutter på skolen og på fritiden.

Søkekonferansen hadde bred deltakelse av barn og unge med ungdom fra mellomtrinn og ungdomsskoletrinn, ungdomsråd, styret i ungdomsklubb, unge motivatorer (MOT) og elevråd. Politikere, enhetsledere kultur og samfunn, teknisk sjef og kommunefysioterapeut var også til stede sammen med teamledere, vaktmester, og FAU representanter ved OBUS. Som del av Søkekonferansen holdte en landskapsarkitekt et foredrag som tematiserte ivaretagelse av jente- og guttebehov i utviklingen av en skolegård. I tillegg ga noen elever en presentasjon av hvordan de bruker skolegården, og hva de trodde prosjektet kunne ha av betydning for dem. Videre involvering av målgruppen og andre sentrale aktører i prosjektet ble ivaretatt gjennom møter, innhentede tilbakemeldinger og mail.

Planlegging av tiltaket ble gjort med støtte fra prosjektgruppa og styringsgruppa. Arbeidet var tverrfaglig og tverrsektorielt, med deltakelse av representanter fra oppvekst, helse, teknisk og kultur. Enhetsleder ved enhet for kultur og samfunn har vært prosjektleder, og har i det daglige samarbeidet tett med controller, teknisk avdeling og ekstern rådgiver ift. fremdrift i prosjektet, samt med rektor ved OBUS om implementeringen.

Arbeidet med selve gjennomføringen av tiltaket, det fysiske forbedringsarbeidet i skolegården, ble noe forsinket pga. kapasitetsutfordringer ved teknisk avdeling grunnet mange store sammenfallende byggeprosjekter. Korona pandemien og hva den krevde av kommunen ift. ressurser til beredskap medførte også noe forsinkelse. Planlagt anbudskonkurranse i 2020 måtte avlyses og utsettes. I 2021 deltok alle inkluderte tjenesteområder på felles befaring på området for tiltaket, og det ble gjennomført planleggingsmøter for gjennomføring. Det ble også kjørt en ny anskaffelsesprosess. Ny skolegård ble bygget i perioden juni-september 2021, og den nye skolegården ble markert med en offisiell åpning med

ordfører, kommunaldirektør, teknisk sjef, representanter fra fylkeskommunen og FoU, prosjektgruppa, rektor og hele skolens ansatte og elever til stede, mfl.

Ekstern evaluering av prosjektet ble ledet av forskere ved NTNU. Den eksterne evalueringen hadde som målsetning å svare ut deler av resultat- og effektmålene som var satt opp for prosjektet. Det ble formulert følgende spørsmål som skulle belyse endring i løpet av utbedringsperioden:

- Er det endringer i bruk og opplevelser av skolegården i perioden under og etter tiltak hos:
 - Elever
 - Lærere
 - Befolkning i nærområde
- Hvordan opplever elever og lærere at elevenes synspunkter har blitt ivaretatt, og opplever de at de har fått medvirke i prosessene tilknyttet prosjektet?
- Har ny skolegård hatt betydning for elevenes fysiske og psykiske helse, og for hvordan de har det sosialt? Hvis ja, på hvilken måte?

Det ble gjennomført fokusgruppeintervju før og etter utbedringene av skolegården, der forskerne snakket med utvalgte elever om deres opplevelser av skolegården, medvirkningsaktiviteter tilknyttet prosjektet og opplevelse av sosialt miljø, trivsel, mestring og opplagthet. I tillegg gjennomførte forskerne en digital spørreundersøkelse som kartla elevenes synspunkt på ny skolegård og trivsel på skolen.. Metodene som ble anvendt ved den eksterne evalueringen samt utvalgene som deltok beskrives mer inngående i kapittel 3. I tillegg til den eksterne evalueringen har prosjektleder i dialog med styringsgruppe og prosjektgruppe skrevet en sluttrapport som omfatter egnevaluering av arbeidsprosessen i prosjektet.

De interne og eksterne evalueringene vil kunne nyttiggjøres i henhold til Trøndelagsmodellens siste steg «fra handling til kunnskap». Det er viktig i folkehelseprogrammet at kommunen sitter igjen med erfaringskunnskap fra hvordan det har vært jobbet med tiltaket etter endt prosjektperiode, som kan anvendes inn i nye prosjekter. Noen læringspunkter har hatt overføringsverdi allerede: Prosjektleder har uttalt at erfaringene fra arbeidsprosessen i prosjektet har medført at Overhalla kommune benytter seg av Trøndelagsmodellen i flere prosjekter og at kommunen i større grad har tatt i bruk søkerkonferanse som arbeidsmåte i starten av prosjekter. Kommunen har erfart at søkerkonferansen bidrar til god innbyggermedvirkning og eierskap til de kommunale prosjektene i målgruppene. Ellers fremheves det som positivt at Program for folkehelsearbeid har fasilitert treffpunkter for erfaringsdeling mellom kommunene. Dette har gitt inspirasjon, støtte og innsikt/kunnskap til hvordan oppgaver løses i andre kommuner.

2. Kunnskapsoversikt

Forskning på barn og unges psykiske helse, lokalsamfunnsutvikling, og fysisk aktivitet

Psykiske lidelser blir i dag regnet som en av de store helse- og samfunnsutfordringene i Norge (8). Mange kommuner rapporterer om at psykisk helse er deres største folkehelseutfordring og at de mangler kunnskap om tiltak, verktøy og metoder som de kan ta i bruk (9). Dagens psykiske helsearbeid rommer ikke bare behandling av psykisk sykdom, men innebærer også det å styrke eller fremme individers psykiske helse. Et helsefremmende² psykisk helsearbeid støtter seg gjerne til WHO's definisjon av (god) psykisk helse: «en tilstand av velvære der individet kan realisere sine muligheter, kan håndtere normale stressituasjoner i livet, kan arbeide på en fruktbar og produktiv måte og har mulighet til å bidra overfor andre i samfunnet».(10). I denne definisjonen vektlegges fysisk, psykisk og sosial velvære fremfor fravær av sykdom. God psykisk helse i befolkningen fremmes, ifølge Arne Holte, av identitet og selvspekt, mening i livet, mestring, tilhørighet, trygghet, deltakelse, involvering og felleskap (11). Disse behovene kan dekkes gjennom livet på en rekke livsområder, som i familien, på skole og i arbeidslivet, hovedsakelig gjennom relasjoner med andre.

Forskningsstudier viser at ikke bare kvaliteten i de relasjonene vi har til andre, men også konteksten eller omgivelsene hvor vi blir født, vokser opp, lever, arbeider og eldes, påvirker vår helsetilstand og livskvalitet (12). Slike betingelsesrammer kalles gjerne sosiale helsedeterminanter og omfatter blant annet tilstedeværelse av et godt skoletilbud, fysiske omgivelser med muligheter for lek og rekreasjon, et trygt nabolag, økonomisk stabilitet, og tilgang til sunn mat og sosial støtte. Disse determinantene påvirker barn og unges helse og livskvalitet (13), inkludert deres psykiske helse (14). De styrkene og ressursene barna utvikler i et godt lokalsamfunn tar de med seg videre i livet. Å skape gode oppvekstvilkår og gode rammer for barn og unges oppvekst og utvikling er derfor en av de viktigste oppgavene i samfunnet, og kan anses som en god investering i barn og unges nåtidige og fremtidige fysiske og psykiske helse.

Barne- og ungdomstiden utgjør et fundament for utviklingen av god psykisk helse, og forebygging av psykisk sykdom (15). I Norge har vi over de siste tiår sett en gradvis økning av psykiske helseplager, spesielt i den yngre befolkning, og i marginaliserte grupper (16-18). Gjennom UNGDATA har vi sett en økt tendens hos unge jenter til at de opplever høy grad av psykisk stress i hverdagen (19). Selv om den stigende kurven synes å flate ut i de siste målingene, er tallene fortsatt urovekkende høye (19,20). I aldersspennet tre til atten år, har 15-20% redusert funksjonsevne relatert til at de opplever symptomer på psykiske lidelser (angst, depresjon og adferdsvansker) (16). Forskning viser at barn og unge er sårbare ovenfor faktorer i deres sosiale omgivelser, sånn som relasjoner til familie, venner, skole og lokalsamfunnet (21,22).

² Helsefremming kan forstås som en prosess som stimulerer til at individer tar kontroll over og forbedrer egen helse (se www.who.int/westernpacific/about/how-we-work/programmes/health-promotion)

Forskning viser at skolen utgjør en betydningsfull arena for barns utvikling av fysisk og psykisk helse. Kvaliteten i relasjonene elevene utvikler til medelever og lærere har betydning for deres psykiske helse (23,24). Forskningsfunn indikerer også at utformingen av grønne, innbydende og velutstyrte uteområder har betydning for elevenes fysiske og psykiske helse. Segbergs studie påviser at barns klatring i trær, lek med vann og liknende, stimulerer både motorisk utvikling og kreativitet (25). Forskere ved NMBU (26) har skrevet en omfattende rapport om skolegårdsutformingens betydning for barn og unges trivsel og helse. Studien tar utgangspunkt i erfaringer fra fem ulike kommuner med å få på plass gode løsninger for ny skolegård. De fant at variert terreng og innslag av natur, slik som trær og busker, bidrar til lek, mangfoldig bruk, fysisk aktivitet, sosialt samspill og motorisk utvikling. Videre fant de at god tilgang på lekeapparater, annet utstyr for fysisk aktivitet og ulike overflater bidrar til økt bruk av uteområdene, og at varierte og mange nok funksjoner er viktigere enn antall apparater. Med bakgrunn i sine funn anbefaler forskerne ved NMBU at det satses på en variert skolegård med mange små nisjer fremfor noen få store arealer, som for eksempel store ballarealer. Uteområdet bør dessuten være tilstrekkelig stort, siden med mange elever på et begrenset område blir vegetasjonen påført skader og slitasje. Mange barn på lite areal gir også mindre rom for å trekke seg tilbake alene, eller i mindre grupper. Videre påpekes viktigheten av at uteområdene tilrettelegges for ulike typer bruk, og tar hensyn til variasjonen i barnas alder på tvers av årstrinn. For å underbygge relevans av det å satse på skolers uteområde argumenterer forskerne ved NMBU at i skoler når man så og si alle barn, og gode uteområder kan derfor bidra til å utjevne sosial ulikhet i helse. Barna tilbringer dessuten mye av sin tid på skolen, og for noen av barna utgjør skolen og skolegården den viktigste arenaen for sosial og fysisk aktivitet.

Det finnes en god del forskning som tematiserer betydningen av fysisk aktivitet for psykisk helse. I en studie gjennomført ved en ungdomsskole i Stavanger, fant forskere at innføringen av obligatoriske 30 minutters fysisk aktivitet for elevene, tre ganger i uken, resulterte i økt opplevelse av fysisk og psykisk velvære blant elevene, økt trivsel og oppmerksomhet og forbedrede relasjoner mellom lærere-elever og elevene seg imellom (27). Bremnes et. al (28) gjorde liknende funn i sin studie av sammenhenger mellom ungdommers fysiske aktivitet og deres psykiske helse. Funnene viste en negativ sammenheng mellom fysisk aktivitet og angst/depresjon og tilsvarende positiv sammenheng mellom fysisk aktivitet og henholdsvis mestringsopplevelse og positiv selvoppfatning. Andre studier finner også lavere nivåer av psykiske helseplager og høyere nivå av livstilfredshet blant barn og unge som er i jevnlig fysisk aktivitet (29,30). Flere forskningsstudier viser også en korrelasjon mellom deltakelse i fysisk aktivitet og evne til læring. Skage og Dyrstad (31) anser skolen som en viktig arena for å øke barns fysiske aktivitetsnivå, og finner flere positive effekter (f.eks økt motivasjon og opplevelse av meningsfullhet) der skoler prøver ut 'aktiv læring', dvs. bruk av fysisk aktivitet i kombinasjon med skolefag. Vingdal og Birch (32) viser likeledes til hvordan det å bruke kroppen fremmer læring, ikke bare i kroppsøving men i alle fag. En skolegård som legger til rette for økt fysisk aktivitet og bredere sosial deltakelse kan bidra til å fremme barn og unges psykiske helse, trivsel og læring.

Forskning på barn og unges medvirkning

Det å involvere innbyggere i utviklingen av lokalsamfunn er en nøkkel til å få løst en rekke samtidige og fremtidige helseutfordringer i samfunnet (33). Offentlig sektor er helt avhengig av samarbeid med det

private næringsliv, frivilligheten og innbyggerne for å kunne løse problemer, imøtekomme krav og skape et mer bærekraftig samfunn (jf. FNs bærekraftsmål nr. 17: *Samarbeid for å nå målene*). Ifølge FNs barnekonvensjon (34) skal barn og unge på lik linje med den øvrige befolkningen gis mulighet til å påvirke og forbedre eksisterende betingelsesrammer for deres helse og livskvalitet. Barnekonvensjonen ivaretar barn og unges rett til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter i spørsmål som angår dem.

I Norge er barn og unges rett til medvirkning forankret i Plan og bygningsloven 2008 (35), Folkehelseloven 2011 (36) og Opplæringsloven 2007-2008 (37). Ifølge lovverket fordrer utviklingen av helsefremmende tiltak innrettet mot barn og unge, slik som et skolegårdsprosjekt, et samarbeid der barn og unges perspektiver og behov fanges opp og veier tungt i avgjørelser som tas. Medvirkning fra målgruppa kan gi en helsegevinst gjennom å bidra til at tiltaket blir relevant, treffsikkert, og dermed tas i bruk (4,5, 38-40). Videre viser forskning at det å bli lyttet til, bli tatt på alvor og bli verdsatt kan i seg selv ha positiv betydning for den psykiske helsen (3-5). Gjennom å medvirke bidrar man gjerne til å gjøre noe for andre, for fellesskapet, sammen med andre, noe som kan føles tilfredsstillende og meningsfylt for den enkelte, og derigjennom ha en betydning for psykisk velvære.

Det finnes mye forskningslitteratur som underbygger viktigheten av å involvere barn og unge i lokale tiltak som påvirker hvordan de lever og har det der de bor. Mindre forskning er gjort på de konkrete faktorer som påvirker barn og unges mulighet til og opplevelse av deltakelse, spesielt innen området folkehelseiltak. Mari Sylte, som er doktorgradsstipendiat tilknyttet Program for folkehelsearbeid i Trøndelag, har i sin forskning sett på nettopp hvilke faktorer voksne tilretteleggere og deltakende barn mener påvirker (fremmer og hemmer) barns deltakelse. Hun har også lagt vekt på tilretteleggerne og deltakernes opplevelser av medvirkningen (33, 41). Sylte fant at prosjektets tidsramme, kunnskap om medvirkning hos de unge, kompetanser og ressurser i prosjektgruppen, og fasilitatorenes holdninger til/forståelse av hva medvirkning innebærer, var vesentlige faktorer som spilte inn (positivt og negativt) på barn og unges forutsetninger for å medvirke (33). Disse funnene baserte seg på samtaler med voksne tilretteleggere.

Gjennom samtaler med barn som hadde deltatt i medvirkningsprosesser tilknyttet utvikling og -gjennomføring av helsefremmende tiltak i programmet, fant Sylte et al. (41) at lange tidsforløp (seige prosesser), manglende kommunikasjon, opplevelse av løftebrudd, og opplevelse av å ha lite innflytelse på utfall utgjorde de tydeligste barrierene for det å få til gode medvirkningsprosesser med barn og unge. Funnet er i samsvar med tidligere forskning som er gjort på området, som viser at barn og unge ønsker å være med og påvirke lokalsamfunnet sitt, men at det forekommer barrierer som innvirker på deres deltakelse, som f.eks vanskelighet med å oversette barnas ideer, det å få til jevn kommunikasjon, og tilstedeværelsen av lange tidsrammer (42-44). Det er altså vesentlig å rette fokus mot hvordan medvirkning skjer i praksis, og hvordan det oppleves for dem som deltar, for å kunne si noe om i hvilken grad og hvordan medvirkningserfaring i seg selv har betydning for barns psykisk helse og livskvalitet.

3. Evalueringsstudiens metode og datamateriale

Arkivmateriale og rapporteringer

Prosjektleder tilgjengeliggjorde dokumenter som var relevante for å forstå arbeidsprosessen, organiseringen av medvirkningsarbeidet, og hvordan forholdene var i skolegården ved nullpunkt (prosjektstart). Dokumentene inkluderte:

- Prosjektplan for uteområdet ved Overhalla Barne- og Ungdomsskole
- Årlige aktivitetsrapporteringer til Fylkeskommunen (for perioden 2018-2023)

I tillegg analyserte forskere, med ansvar for den langsgående evalueringen i Program for folkehelsearbeid, Ungdata-tall for Overhalla kommune. Disse analysene ga innsikt i hvordan ungdommer i Overhalla kommune erfarte egen helse og hverdagsliv ved prosjektets nullpunkt (45).

De utvalgte dokumentene ble gjennomgått systematisk, og samlet ga materialet kontekstuell kunnskap som var relevant for analysen av fokusgruppeintervjuene og den digitale spørreundersøkelsen. Data fra dokumentene har blitt anvendt i rapportens bakgrunnskapittel (kap. 1 Beskrivelse av skolegårdsprosjektet ved Overhalla skole) og har vært viktige for å beskrive utfordringsbildet som utgjorde utgangspunktet for valg og utvikling av tiltak, samt prosjektets organisering, visjoner og målsettinger, og arbeidsprosess.

Fokusgruppeintervjuer

Fokusgruppeintervju er et gruppeintervju der forsker samler en liten gruppe til samtale rundt et spesifikt tema (46). Som del av evalueringen ble det foretatt to runder med fokusgruppeintervjuer som inkluderte et utvalg elever fra 3.-7. trinn og 8.-10. trinnsom ble intervjuet i hver sine grupper. Det var 5-7 elever i hver av gruppene, vanligvis 2 elever pr. trinn. I første intervjurunde ble elever fra 3.-7.trinn slått sammen i en gruppe, mens ungdomsskole elevene ble slått sammen i en gruppe. Elever i 4. trinn var på ekskursjon denne dagen, og kunne derfor ikke delta. I siste intervjurunde ble det dannet tre elevgrupper: en gruppe med elever fra 3. og 4. trinn, en gruppe med mellomtrinns elever og en gruppe med ungdomsskoleelever. Det var jevn kjønnsfordeling i gruppene. De ulike elevgruppene ble stilt de samme spørsmålene som handlet om bruk og opplevelser av skolegården, trivsel og sosialt miljø, og erfaringer med/synspunkter på elevmedvirkning i skolegårdsprosjektet.

Første intervjurunde ble gjennomført i mai 2020; andre runde oktober 2022. Planen var at intervjuene skulle gjennomføres ved nullpunkt (før utbedringer) og ved slutt av prosjektperioden (etter gjennomførte utbedringer), for å kunne avdekke endring i elevenes bruk og opplevelser av skolegården, samt forfølge deres erfaringer med å medvirke i tiltaksutvikling og -gjennomføring.

I tillegg ble et utvalg med 5 lærere intervjuet. Lærerne som deltok i intervju representerte samlet spennet av trinn, og kunne dermed uttale seg bredt om erfaringer som baserte seg på nær daglig kontakt med de yngste til de eldste elevene. En av lærerne deltok i begge intervjurundene, mens resten

deltok i kun en av rundene. Lærere ble stilt spørsmål omkring elevenes bruk av skolegården - i skoletid og fritid, i tillegg til spørsmål om egen bruk av skolegård i undervisningssammenheng, om synspunkter på hva som fungerer bra og dårlig med skolegården ved det gitte tidspunkt, og deres inntrykk av barnas trivsel. De ble også spurt om synspunkter på egen medvirkning i prosjektet og om deres opplevelser av hvordan det har fungert å involvere barna i ideutvikling og arbeid med å skape en ny skolegård.

Intervjuene med elevene ble foretatt i skolens lokaler, mens intervjuene med lærerne ble gjennomført via digital plattform. Rektor ved OBUS bisto med rekruttering og tilrettelegging for gjennomføring av intervjuene. I forbindelse med de to intervjurundene deltok forskerne på en befaring i skolegården sammen med prosjektleder. I tillegg til de to besøkene i forbindelse med intervjuene, deltok en av forskerne på åpningen av den nye skolegården og fikk sett hvordan elevene tok imot de nye apparatene og aktivitetsmulighetene da skolegården ble offisielt åpnet.

Digitalt spørreskjema

Det ble også gjennomført en digital spørreundersøkelse for 2.-10. trinn etter at ny skolegård var ferdigstilt, og hadde vært i bruk i ca. fem måneder (febr/mars 2022). Målsetning med spørreundersøkelsen var å beskrive elevenes bruk og synspunkter på ny versus gammel skolegård. Spørreundersøkelsen inkluderte alle elevene ved OBUS, foruten elevene ved 1. trinn, som hadde begrenset grunnlag til å sammenlikne gammel og ny skolegård siden skolegården de møtte da de begynte på skolen gikk fra å være en byggeplass til en ny skolegård. Nettskjema, et verktøy for utforming og gjennomføring av spørreundersøkelser på nett, ble benyttet til gjennomføringen.

Spørreskjemaet bestod av 13 spørsmål med svaralternativer og 3 spørsmål med svar i form av fritekst. Tematisk handlet spørsmålene om bruk av og fornøydhet med det nye uteområdet; sammenhenger mellom utforming/bruk av skolegården og trivsel, mestring, deltakelse og sosialt samspill; og hyppighet og bruksvaner av uteområdet på fritid.

De yngste elevene ved 2.-4. trinn gjennomgikk spørreskjemaet i klassene, der de diskuterte spørsmålene først i små grupper, etterfulgt av diskusjon i plenum. Lærerne ved disse trinnene tok ansvar for å fange opp elevenes synspunkter og notere ned svar. Ved mellomtrinn og ungdomsskolen besvarte elevene undersøkelsen individuelt digitalt. Besvarelsene var anonyme, elevene krysset kun av for trinn-tilhørighet og kjønn.

Analyse av intervjumateriale og spørreskjema

Tematisk innholdsanalyse ble benyttet for å systematisere og strukturere datamaterialet fra intervjuene og spørreskjemaet. Denne formen for analyse beskrives som «en metode for å identifisere, analysere og rapportere mønster (tema) i datamaterialet» (47, s. 79). Kvalitative data fra intervjuene og kvantitative data fra spørreundersøkelsen ble først lest gjennom for å få et overblikk over hovedinnholdet. Deretter ble innhold i tekstmaterialet som svarte ut hovedspørsmålene i studien identifisert.

Ift. intervjumaterialet ble data, det vil si utsagn som sa noe om elevenes og lærernes bruk og opplevelser av skolegården; elevenes involvering i skolegårdsprosjektet; og skolegårdens sosiale og

helsemessige betydning, gitt koder i form av beskrivende overskrifter. Så ble intervjumaterialet lest nøye og meningsbærende elementer fra intervjuene ble plassert under de ulike kodene/overskriftene. Når vi identifiserte utdrag som ikke passet med eksisterende koder, ble nye koder laget. Vi grupperte og kondenserte funnene først pr deltakergruppe og intervjurunde, deretter aggregerte vi på tvers av intervjurunder for å oppdage endring i utsagnene om bruk, opplevelser, og sosial/helsemessig betydning av skolegård i de ulike deltakergruppene. Vi søkte også å spore utvikling i elevenes involvering/medvirkning i prosjektet.

Analysen av data fra spørreundersøkelsen tok sikte på å gi en deskriptiv beskrivelse av elevenes selvrapporterte synspunkter, opplevelser og trender i bruk av ny skolegård.

4. Resultater

Resultater fra fokusgruppeintervjuer

Resultater fra intervjuene presenteres under følgende tema:

1. Bruk og opplevelser av skolegården
2. Opplevelser av medvirkningsprosess
3. Synspunkter på trivsel og sosialt miljø

(Under hvert tema skiller det mellom de yngre elevenes, de eldre elevenes, og læreres synspunkter. Først presenteres resultater fra intervjuene foretatt ved nullpunkt, deretter fra intervjuene foretatt etter at ny skolegård var ferdigstilt.)

Mot slutt av hver tema-del fremheves eventuelle endringer i elevenes og lærernes bruk, opplevelser og synspunkter på tvers av de to intervjurundene. Her vil det også fremheves noen tendenser i materialet som forskerne vurderer at det er verdt å merke seg.

1. Bruk og opplevelser av skolegården

Intervjurunde 1

Første intervjurunde med elever og lærere ble gjennomført tidlig i prosjektperioden, og det var på denne tiden ikke gjort noen utbedringer i skolegården. Korona-restriksjoner medførte at skolegården var soneinndelt, og at trinnene hadde utetid til ulike tidspunkt.

Under den første intervjurunden beskrev både elevene ved barneskolen (3-7. trinn) og ungdomsskolen skolegården som slitt og ensformig. Elevene ved barneskolen fortalte at de pleide leke leker som sisten og rødt lys, være i ball-bingen, klatre og stå sammen med venner og prate. De beskrev at de vanligvis lekte sammen på tvers av trinn, men at Korona-tiltak bidro til å innskrenke mulighetene for lek på tvers, og bidro til at de hadde mindre bevegelsesrom i skolegården. Det var enighet blant elevene om at skolegården var stor, og at de hadde god plass, men at det var få lekeapparater/ lekehus. De så muligheter for at det kunne vært gjort noe utenfor 3-7 garderoben, ved bussholdeplassen og der det var grusbane.

Ungdomsskoleelevene fortalte at de anså kun kunstgressbanen og fotballbanen som gode alternativer for aktiviteter i skolegården, og at de ønsket seg flere alternativer. De beskrev videre at de sto mest og pratet i friminuttene, men for de som likte ballspill så var fotball, en-sprett, slåball eller kanonball gode alternativer. De beskrev at det på vinteren var minst å ta seg til, og at det for de som ikke likte ball-spill var lite å gjøre hele året. Korona gjorde det kjedeligere i friminuttene fordi en ikke fikk lov å være sammen med de en ville på tvers av trinn, og en kunne ikke bruke kunstgressbanen så mye som før. De påpekte at klatrestativer/hinderløype var jo også der, men at det ble lite brukt. Ungdomsskoleelevene etterlyste noe annet å finne på enn ballspill på kunstgressbanene eller det å stå å prate. De

etterlyste en kombinasjon av apparater og av at lærere organiserte aktiviteter der alle kunne bli med og gjøre ting sammen. De fortalte at de savnet aktiviteter eller områder der det var litt forskjellig utstyr og der alle kunne være i lag. De uttalte at kanskje med tanke på vinteren så kunne noe vært under tak, slik at de slapp å trenge seg under de få takene som var ved inngangspartiene når det regnet/snødde.

Lærerne ved de ulike trinnene uttalte seg også om elevenes bruk av skolegården. De uttrykte at allsidigheten i bruk av skolegården og dens apparater avtok med alderen: lærerne beskrev at 1-4 trinn brukte størsteparten av skolegården til klatrelek, ballspill, og frilek som slå hjul, hoppe tau, paradissing og sandkasse. Blant 5-7 trinn var ballbingen mest brukt, og kunstgressbanen når den var tilgjengelig. 8-9 trinn sto mest og pratet, noen var på kunstgresset og spilte fotball, mens andre holdte på med 2 spretten eller slåball. 10 trinn holdte seg mer inne, siden de hadde mulighet til det. Ellers sto de mye og pratet like ved inngangen.

Lærer ved småtrinnene uttrykte det var greit med plass og muligheter for variert lek for de minste barna. Lærer ved 5-7 trinn påpekte at det var mangel på lekeapparater tilpasset denne aldersgruppa. Ball-bingen ble beskrevet som fin, men det var trangt om plassen og kunstgressbanen var bare delvis tilgjengelig for disse elevene. Lærere ved 8-10 trinn snakket om at det var trengsel de dagene det var dårlig vær og alle ville stå under tak. Det var få tilbud utenfor ungdomsskolen, og det var lite for ungdommer å finne på. Lærerne ved 8-10 trinn påpekte også at det manglet utstyr som innbydde til aktivitet, f.eks. basketball korg, volleyball, der elevene kunne være med og være i aktivitet uten å bli svett. Lærere sa at elevene selv også uttalte at området var lite, det var for lite overbygg, og for lite å finne på. Det var ikke alle ungdommene som trivdes med å stå og prate, og det var lite tilbud for disse. Noen ba om å få lov til å sykle, men det var liten plass etter at det ble laget bussholdeplass.

Lærer ved småtrinnene fortalte at de brukte skolegården aktivt til uteskole, lek og læring. Ved mellom- og ungdomsskoletrinnene ble skolegården i mindre grad brukt i undervisning. De benyttet heller kunstgresset, friidrettsbanen, og natur i nærområdet til dette formålet. En lærer ved ungdomsskolen uttrykte at terskelen var høyere for å bruke skolegården siden det ikke var apparater eller områder i skolegården som innbydde til aktivitet.

Det var også variasjon ift. hvem som brukte skolegården på fritiden. Avstand til skolen hadde betydning for hvor aktivt skolegården ble brukt på fritiden. De elevene som bodde nært skolen sa at de av og til dro på kunstgressbanen for å spille fotball eller leke litt, mens de som bodde langt unna sa at de sjelden brukte skolegården på fritiden og at de kun var innom skolegården i forbindelse med at de skulle på organisert idrett. Ungdomsskoleelevene uttalte at de ikke brukte skolegården noe særlig, utover bruk av kunstgressbanen i forbindelse med organisert idrett. De sa at de opplevde det som lite interessant å være i skolegården på fritiden.

Intervjurunde 2

Den andre intervjurunden ble gjennomført i oktober 2022, ca. ett år etter offisiell åpning av den nye skolegården. Ny skolegård besto av en rekke nye installasjoner på grusbanen i forkant av skolebyggenesom skaterampe, sykkelbane, karusell, fuglereirdisse, ny ballbinge, småhytter, volleyballbane, klatrestativ m.m. (se arkitekttegning av skolegården på rapportens forside).

I denne runden med intervjuer ble elevene delt inn i tre grupper: en gruppe med 5 elever fra 3. og 4. trinn, en gruppe med 6 elever fra mellomtrinn, mens den siste gruppa besto av 5 elever fra ungdomsskolen. I tillegg ble 5 lærere som samlet representerte 1-10 trinn intervjuet.

Ungdomsskoleelevene uttrykte fornøydhhet med den nye skolegården. De beskrev at det var mer å finne på nå, bl.a. flere ballbinger, leker og disser, og det var muligheter til å stå under tak i ly av regnet. De store dissene, sykkelbanen, snurrebass, fotball og basketball, ping pong og elektronisk spill ble pekt på som installasjoner som ble mest brukt av de eldste elevene. De beskrev at de var mer aktive i skolegården både i skoletid og fritid nå enn de var før opprustningen av skolegården.

Ungdomsskoleelevene hadde imidlertid ønsket seg flere enkeltdisser, siden noen av de store dissene hadde blitt utsatt for så hard lek at de var tatt ned eller blitt ødelagt. De påpekte også at de ofte manglet ball til å spille volleyball

Bilder 2-5: Nye installasjoner i skolegården: stor-disse, volleyballbane, sykkelbane og karusell (og bue i bakgrunnen). Foto: Siri Hongseth.

Ungdomsskoleelevene fortalte om økt bruk av skolegården på fritiden, både hos dem selv og hos småbarnsfamilier. De selv brukte den gjerne før/etter fotballtrening eller ungdomsbasen, eller dro til skolegården sammen med kompiser for å spille fotball. Flexibusstilbudet ble trukket frem som viktig for det å komme seg rundt, inkludert til skolegården eller organisert idrett. Tilbudet besto i minibuss-transport som kunne bestilles mellom kl 8-22, fra der en bor og inn til sentrum, til en rimelig pris.

De yngre elevene var mer blandet i sine tilbakemeldinger til den nye skolegården. Noen av de yngste elevene (3.-4. trinn) uttrykte at de savnet den gamle skolegården fordi den hadde flere disser, og et klatrestativ med hengebroer som de likte veldig godt. De beskrev også at de likte at det var mer åpent før, med den store grusplassen og lekehus/klatrestativ, for da kunne de leke mer fritt og spontant. Samtidig påpekte de at de var fornøyde med skaterampen, zip-line, de nye store dissene som en kan sitte flere på samtidig, og at det var kommet flere fotballbaner. I likhet med ungdomsskoleelevene fortalte også de yngste elevene om økt bruk av den nye skolegården på fritiden.

Bilder 6-9: Nye installasjoner i skolegården: stolper, klatre/lekestativ, ballbinge, rampe. Foto: Siri Hongseth.

Også mellomtrinns elever uttrykte at det var mye bra med den nye skolegården, men at de likte kvaliteter ved den gamle skolegården også, som det å spille fotball på stor grusbane, leke på den store haugen, ha flere dissere og klatrehuset med hengebro. Det ble videre påpekt at en del stativer var blitt ødelagt, at de var misfornøyde med regler der kun få elever fikk bruke utstyr samtidig, og at skuret var uten vegger og vindu og gav derfor ikke le for vind og regn. Det ble også pekt på at mange ønsket å være i det store huset, men at det kun var for de på ungdomsskolen. Både de yngste elevene og mellomtrinns elevene nevnte at de ble en del plaget av ungdomsskoleelevene. De fortalte om ungdomsskoleelever som okkuperte stordissene, ignorerte køsystem, opptrådte bølle, og lekte hardt med utstyret.

Noen av elevene ved mellomtrinn fortalte at de var mer aktive i den nye skolegården, sammenliknet med den gamle, mens andre mente aktivitetsnivået var ganske likt. Samtidig fortalte mellomtrinns elevene at også de bruker den nye skolegården mer på fritiden enn de gjorde med den gamle, og beskrev det som et sted de går til når de kjeder seg, eller for å møte venner.

Lærerne fortalte om betydelige endringer i skolegården; før var det 'ingenting', kun noen dissere og sandkasser, nå finnes det aktiviteter som elevene kan delta i sammen – og ungdomsskoleelevene fikk tak å sitte under, slik som de hadde ønsket seg. De påpekte videre at det nå er et bredere tilbud som de som ikke er så glad i ballspill kan nyttiggjøre seg. De fortalte også at mellomtrinns elevene nå sprer seg mer utover på de ulike aktivitetene i skolegården, og at dette resulterer i færre konflikter. Lærerne bekreftet samtidig at det var en del hard bruk av utstyr, og herjete lek blant ungdomsskoleelevene.

Lærerne beskrev at nytt utstyr/apparater i den nye skolegården blir mest brukt av elevene ved barneskolen. Ifølge lærerne bidrar det nye utstyret, med flere valgmuligheter, til økt aktivitet hos noen av elevene ved barneskolen. Ved felles friminutt har ikke ungdomsskoleelevene tilgang til alle apparatene, og lærerne tvilte på at de ville brukt dem om de hadde tilgang. Lærerne hadde inntrykk av at de yngste elevene var mer fornøyd med skolegården enn ungdomsskoleelevene, siden den tilbyr mer for de yngste. Lærerne trakk fram at ungdomsskoleelevene gav uttrykk for at noen av takkonstruksjonene som var kommet var lite hensiktsmessige, siden de ikke hadde tette vegger som skjermet for vind og nedbør. De fortalte at veldig mange av ungdomsskoleelevene fortsatt velger å sitte inne i friminuttene i vinterhalvåret.

Lærerne fortalte om økt bruk av skolegården i undervisningssammenheng, om at fasilitetene og mulighetene var der, og at det nå sto på lærernes fantasi og engasjement i forhold til å ta den i bruk. De fortalte også om økt bruk av skolegården i fritiden, spesielt av barn og småbarnsfamilier. De fortalte om småbarnsfamilier som kommer tilreisende fra Namsos, for å tilbringe dagen i skolegården.

Tendenser i materialet: Bruk og opplevelser av skolegården

- Elever på ungdomstrinnet uttrykker tilfredshet med den nye skolegården, men er den gruppen som bruker apparatene minst. De yngre elevene har litt blandede tilbakemeldinger; de uttrykker fornøydhets samtidig som de uttrykker at de savner den gamle skolegården med en stor åpen flate og klatrehuset med hengebro.
- Lærerne observerer at de elevene som ikke er så glad i ballspill er mer aktive i den nye skolegården. De vurderer den nye skolegården til å være best tilrettelagt for elever ved barneskolen, og at den har mindre å tilby ungdomsskoleelevene.
- Det vises til økt bruk av skolegården på fritiden blant barn, ungdommer og småbarnsfamilier etter at den nye skolegården ble ferdigstilt. Skolegården har blitt en destinasjon for lek og treff med venner, og brukes også i noen grad i forbindelse med trening på området og bruk av ungdomsbasen.
- Det uttrykkes noe misfornøydhets med de reglene som regulerer bruk av områdene og utstyret i skolegården.
- De yngste klager på at ungdomsskoleelevene har en bøllete væremåte, og er hardhendt mot utstyr.

2. Opplevelser av medvirkningsprosess

Intervjurunde 1

Både elevene fra barneskole og ungdomsskole uttrykte at de syntes at det var bra og viktig å få lov til å være med å bestemme hvordan den nye skolegården skulle bli og hva som skulle være der. Elevene i begge grupper etterlyste mer snakk om ny skolegård i klassene, og at de i større grad kunne bli gitt mulighet til å si sine meninger og diskutere i klassen. De fortalte at de inntil nå ikke hadde snakket- eller hadde snakket svært lite om skolegården i klassen. De sa at de ikke visste hvem de skulle gå til dersom de hadde noen forslag eller noe de ville si om skolegården.

I intervjuet med ungdomsskoleelevene kom det frem at prosjektgruppen for skolegårdsprosjektet hadde rådført med elevrådet. Ungdomsskoleelevene ønsket seg bredere medvirkning, og kom med forslag om at de elever som var interesserte, kanskje noen fra hver klasse, burde få lov til å være med å planlegge og bestemme. Ungdomsskoleelevene kom med noen få konkrete forslag til hvordan ungdommer burde involveres i prosjektet: Elevene påpekte at det var lurt å unngå voksenstyring og møter med et fåtall elevrepresentanter sammen med 'en hel haug' med voksne, men heller jobbe med prosjektet i klassene, helst i mindre grupper der alle kunne få si sin mening. Dette med bakgrunn i erfaring med at enkeltelever lett tar ordet i plenumsdiskusjoner, og dominerer samtalen.

Lærerne var av den oppfatning at elevene hadde fått god mulighet til å spille inn sine ønsker og behov. De fortalte at kommunikasjonen og elevinvolveringen hadde gått via elevrådet for det meste, men de hadde ikke kjennskap til hva konkret elevene hadde spilt inn av ønsker og behov. Lærer på 8. trinn satte pris på aktivitet der elevene hadde bygget modell av skolegården, der de jobbet i grupper i en slags konkurranse. Denne aktiviteten ble organisert av arkitekt og folk fra kommunen. Men så kom

bussholdeplassen, ble det fortalt, og en hørte ikke mer om skolegårdsprosjektet etter det. Lærerne antok at det hadde blitt jobbet med prosjektet i elevrådet. Lærerne var enige i om at de trodde at ungdommene selv hadde opplevd at de fikk delta og påvirke prosjektet, men lærerne forventet mer for at elevene skulle oppleve at deres meninger ble ivaretatt. En lærer uttalte at hun syntes at ting går for seint; «det var jo møte om skolegården for flere år siden, men det så fortsatt likt ut». En annen lærer påpekte at det var nødvendig at informasjon kommer frem til elevene, at noen snakket med elevene om hva som skjer, og når det skjer.

Intervjurunde 2

Ut fra hva elevene og lærerne fortalte så har det ikke vært gjennomført mange medvirkningsaktiviteter siden søkerkonferansen og runder med kartlegginger av elevenes ønsker og behov tidlig i prosjektperioden. Ungdomsskoleelevene refererte til at det meste av medvirkningsarbeidet i skolegårdsprosjektet skjedde via det gamle elevrådet, og at det var lite som skjedde ute i klassene. De yngste elevene kunne ikke huske at de hadde vært med på medvirkning-/ medbestemmelses-aktiviteter tilknyttet prosjektet. Mellomtrinnselvene fortalte at skolegårdsprosjektet innimellom hadde vært diskutert i klassens time. De beskrev at de fikk komme med innspill, at innspill ble tatt opp i elevråd, og at de voksne meldte tilbake til klassen om hva de kunne og ikke kunne gjøre/gjennomføre. Det var delte tilbakemeldinger på spørsmål om de skulle ønske at de i større grad hadde fått være med å påvirke og bestemme hvordan skolegården skulle bli. De som svarte ja, begrunnet dette med at om de hadde fått bestemme mer, så hadde de trolig unngått at noe av utstyret i skolegården sjelden er i bruk.

Lærerne fortalte at elevrådet ble invitert til idedugnad tidlig i prosjektet, sammen med et utvalg voksne. Det var flere runder med idemyldring, der både elever og lærere var involvert. Det var stort sett runder frem og tilbake mellom innhenting av klassens synspunkter og behandling i elevråd. Lærerne opplevde at elevene fikk delta på en god måte slik det var organisert. Lærerne beskrev særskilt en 'happening' der elever fra 9. trinn fikk lage modeller av hvordan de ønsket uteområdet skulle bli, hvor det kom noen fra teknisk avdeling i kommunen og vurderte og premierte den beste modellen. De regnet seg frem til at dette skjedde for ni år siden, og forklarte at skolegårdsprosjektet ble strukket ut i tid fordi prosjekter sto i kø: et skolebygg skulle først rives, det skulle bygges parkeringsplass og det ble deretter frigjort arealer til skolegården. Lærerne opplevde at det var samsvar mellom det elevene meldte inn av ønsker, og det som kom (f.eks flere ballbinger, sykkelbane, skatepark), med unntak av ungdomsskoleelevenes ønske om overbygg ved inngangspartiene som ble til noe litt annet med hytter/gapahuker som det blåser og regner inn i. Lærerne var av den oppfatning at disse ble estetisk fine, men lite funksjonelle og ikke helt i tråd med hva ungdomsskoleelevene ønsket seg.

Lærerne trakk frem tid som en barriere i medvirkningsarbeidet.. De pekte på at kommuneøkonomi skapte usikkerhet rundt prosjektet, og at elever og lærere flere ganger tenkte at det ikke ble noe av. De elevene som deltok mest aktivt i medvirkningsaktiviteter gikk ut av skolen før utbedringene fant sted. Lærerne uttrykte at de gjerne kunne fått mer informasjon om prosjektet underveis; om fremdrift og aktiviteter og om hva som skulle skje når.

Tendenser i materialet: Elevmedvirkning

- Elevene vi snakket med hadde i liten eller ingen grad deltatt i medvirkningsarbeid. De elevene som har bidratt mest i medvirkningsarbeidet har gått ut av OBUS.
- Det at skolegårdsprosjektet har strakt seg over mange år har gitt utfordringer med det å få til god og jevn medvirkning og eierskap til prosjektet. En usikker kommuneøkonomi har skapt usikkerhet rundt prosjektet underveis i prosjektperioden.
- Lærerne gir uttrykk for at det som har blitt gjennomført av medvirkningsaktiviteter har gitt elevene som deltok gode muligheter til å spille inn sine ønsker og behov, og at det er samsvar mellom elevenes innspill tidlig i prosjektperioden og det som kom av utstyr og aktivitetsmuligheter i den nye skolegården.
- Tettere dialog mellom kommunen/arkitekt og lærere og elever underveis i prosjektet kunne trolig bidratt til større eierskapsfølelse, og til i større grad å kvalitetssikre og tilpasse planlagte bygg/installasjoner i tråd med elevenes ønsker og behov (jf. hytter/gapahuker som ikke helt møtte ungdomsskoleelevenes ønsker og behov).

3. Synspunkter på trivsel og sosialt miljø

Intervjurunde 1

Elevene på barneskolen var samstemte om at de trivdes godt på skolen. De trivdes spesielt godt når de fikk være med venner, når det var turdager, når de fikk spille fotball og når de i klassen ikke var for 'bøklåt' (er vanskelige/ oppfører seg dårlig).

Ungdomsskoleelevene uttalte at de stort sett trivdes godt på skolen. Venner spilte en stor rolle for trivsel; det at de hadde noen å være med, fikk gjøre ting sammen som de ikke kunne gjøre ellers på fritiden, f.eks at hele klassen spilte kanonball, eller at man fikk lage ting på sløyden ble beskrevet som viktig for trivsel. Noen uttalte at de ikke traff venner så mye på fritiden, og at det derfor var fint å kunne være sammen på skolen.

Intervjurunde 2

Det ble spurt litt mer inngående rundt trivsel og sosialt miljø til elever og lærere i den andre intervjurunden. Elevene på tvers av alder uttrykte at de trivdes på skolen. Ungdomsskoleelevene var av den oppfatning at ny skolegård hadde medført at flere samlet seg rundt en aktivitet, og ble inkludert i større grad enn før, da det tidligere var tendenser til grupperinger der noen kunne bli stående utenfor. Elevene uttrykte å ha det bra med medelever på skolen, og fortalte at når noen ble utestengt så ble dette raskt tatt tak i og løst opp i med hjelp fra rektor og andre voksne. De uttrykte at de syntes det var godt å røre seg i friminuttene, og at det var fint å gjøre noe sammen med andre, f.eks spille ping pong, basket, fotball, og at de da kunne føle seg mer opplagt til timene.

Blant de yngste elevene var det litt variasjon rundt det med trivsel. Noen uttalte at de trivdes godt på skolen, mens andre uttalte at de trivdes sånn passe. Noen var av den oppfatning at den nye skolegården og et utvidet aktivitetstilbud bidro til bedre trivsel, mens andre savnet den gamle skolegården og slik det var før. Noen fortalte om at andre elever kunne erte og terge noen ganger. Noen av elevene på

mellomtrinn trakk frem at de trivdes bedre nå som det var mindre press på apparatene, at en kunne få bruke kunstgresset oftere, og det var mindre krancling om fotballbanen. Andre ved mellomtrinn mente at ny skolegård ikke hadde hatt så stor betydning for trivsel, at det var ganske likt som før. En av elevene påpekte at det at elevene nå var spredt utover et større område gjorde det litt mindre oversiktlig, og en kunne ikke så lett oppdage om noen ble sittende alene.

Lærerne var også av den oppfatning at elevene ved OBUS generelt trives godt, og at den nye skolegården og varierte aktivitetstilbud kunne ha en positiv innvirkning på elevenes trivsel. Lærerne hadde imidlertid ikke registrert særlig forskjell i hvor opplagte elevene var i timene etter den nye skolegården kom på plass. Men uttrykte at de mente at den nye skolegården virket positivt inn på det sosiale miljøet, spesielt blant ungdommene; de kunne nå i større grad samles rundt en aktivitet i stedet for å 'stå å ta rotta på hverandre'. De mente også at vakrere omgivelser, en finere uteplass, kunne ha en positiv innvirkning på hvordan elevene har det, både sosialt og mentalt.

Tendenser i materialet: Trivsel og sosialt miljø

- De fleste av elevene og lærere beskriver at barn og unge trives godt på OBUS i begge intervjurundene. Lærere og flere elever påpekte at det utvidede aktivitetstilbudet synes å ha hatt positiv innvirkning på trivsel ved at elevene nå har flere ting/aktiviteter de kan gjøre sammen.
- Det å trives på skolen og ellers handler for de unge i stor grad om det å være sammen med venner, være del av et godt sosialt miljø, men også å ha noe å gjøre sammen.
- Elevene nevner at de noen ganger opplever erting og plaging, og at ungdomsskoleelevene noen ganger kan oppføre seg litt bøllete. Eleven uttrykker at det er viktig at de voksne følger med på dette, og at det gripes inn ved behov.
- Skolegården er blitt et relevant sosialt møtested for flere barn/ungdommer på fritiden.

Resultater fra spørreundersøkelsen

I denne delen presenteres resultater fra spørreundersøkelsen som ble gjennomført ved OBUS skole i februar 2022. Målsetningen med spørreundersøkelsen var å kunne gi en deskriptiv beskrivelse av elevenes synspunkter på, samt opplevelser og bruk av, ny skolegård fra et større utvalg elever, utover de elevene som deltok i fokusgruppeintervjuene.

I første del fremstilles resultater fra den digitale spørreundersøkelsen. I del to gis en oppsummering av resultater fra de manuelle klasseroms besvarelsene.

1. Resultater fra digital spørreundersøkelse, trinn 5 – 10.

Totalt 154 elever (av 226 mulige) besvarte spørreundersøkelsen og dette ga en svarprosent på 68%. Det var en liten overvekt av jenter som besvarte undersøkelsen (54,9%). Elevene krysset av for klassetilhørighet, og det var nokså jevn fordeling i deltakelse mellom de ulike trinnene, med unntak av nesten dobbelt så stor deltakelse hos elever ved 8. trinn (se Tabell 1), sammenliknet med de andre trinnene. Av totalt antall besvarelses, utgjorde svarene fra 8. trinn over 25%. Samlet utgjør besvarelses fra ungdomsskoletrinnene 53,9% sammenliknet med 46 % fra mellomtrinnene (Tabell 1).

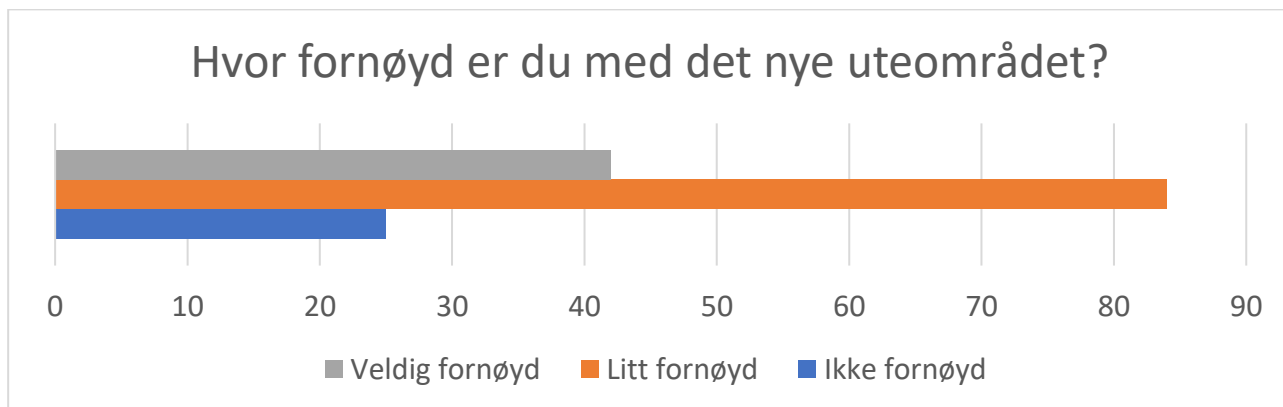
Tabell 1: Svarprosent fordelt på trinn og antall elever

Svar	Antall	% av svar
5. klasse	23	15,1
6. klasse	26	17,1
7. klasse	21	13,8
8. klasse	39	25,7
9. klasse	25	16,4
10. klasse	18	11,8
Ubesvart	1	

De fleste spørsmålene i undersøkelsen omhandler elevenes synspunkter på den nye skolegården, og hvordan de vurderer ny skolegård opp mot gammel skolegård. Til spørsmål der elevene måtte velge mellom graderte svaralternativer, ser vi en tendens til at flertallet valgte svaralternativer i midten/mot det moderate, slik som «litt fornøyd», «til en viss grad», «litt enig/litt uenig».

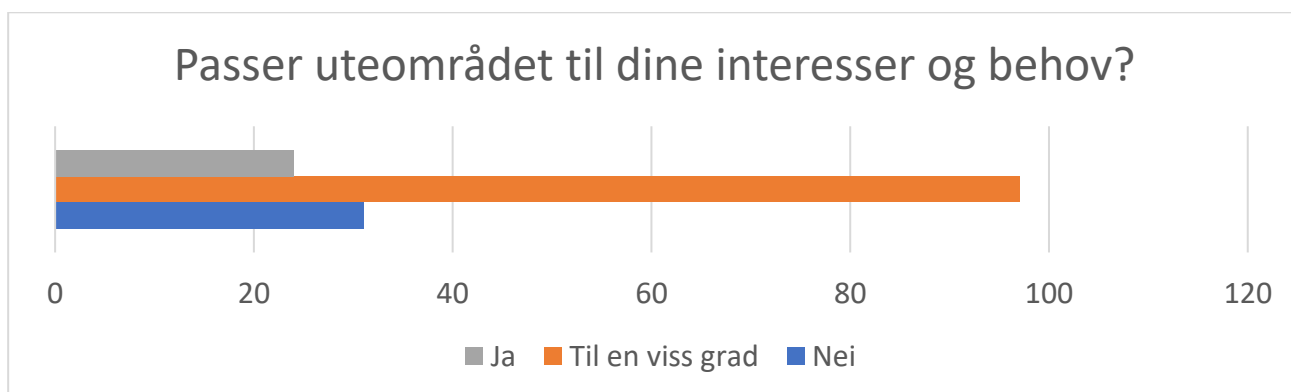
Til spørsmål om hvor fornøyd elevene var med det nye uteområdet (Tabell 2) svarte 84 elever «litt fornøyd», mens 41 elever svarte 'veldig fornøyd'. 25 elever svarte at de ikke var fornøyd.

Tabell 2: Fornøydhet med det nye uteområdet (antall elever)

Til spørsmål om hvorvidt uteområdet treffer ift. elevenes interesser og behov (Tabell 3), svarte 24 elever «ja», 97 elever «til en viss grad» og 31 elever svarte nei på spørsmålet.

Tabell 3: Uteområde i henhold til interesser og behov (antall elever)

For å få frem detaljer rundt hva elevene er spesielt fornøyd/misfornøyd med og deres bruk av den nye skolegården, ga vi elevene 3 spørsmål med besvarelser i form av fritekst:

1. Er det noe spesielt i det nye uteområdet som du er fornøyd med?
2. Er det noe spesielt i det nye uteområdet som du er misfornøyd med?
3. Hvilke områder eller lekeapparater bruker du oftest?

Til spørsmålet «Er det noe spesielt i det nye uteområdet som du er fornøyd med» kom det mange og varierte svar. Noen nevnte flere aktiviteter/utstyr som de like å holde på med, og svarene ble telt opp i form av hva som ble nevnt, og hvor mange ganger. 114 elever (av totalt 154 respondenter) besvarte dette spørsmålet.

Snurrebassen/karusellen ble nevnt hyppigst (av 26 elever) sammen med dissene (21), ballbingen/fotballbane (21) og skaterampen (18). Flere nevnte også at de satte pris på små-hyttene/det

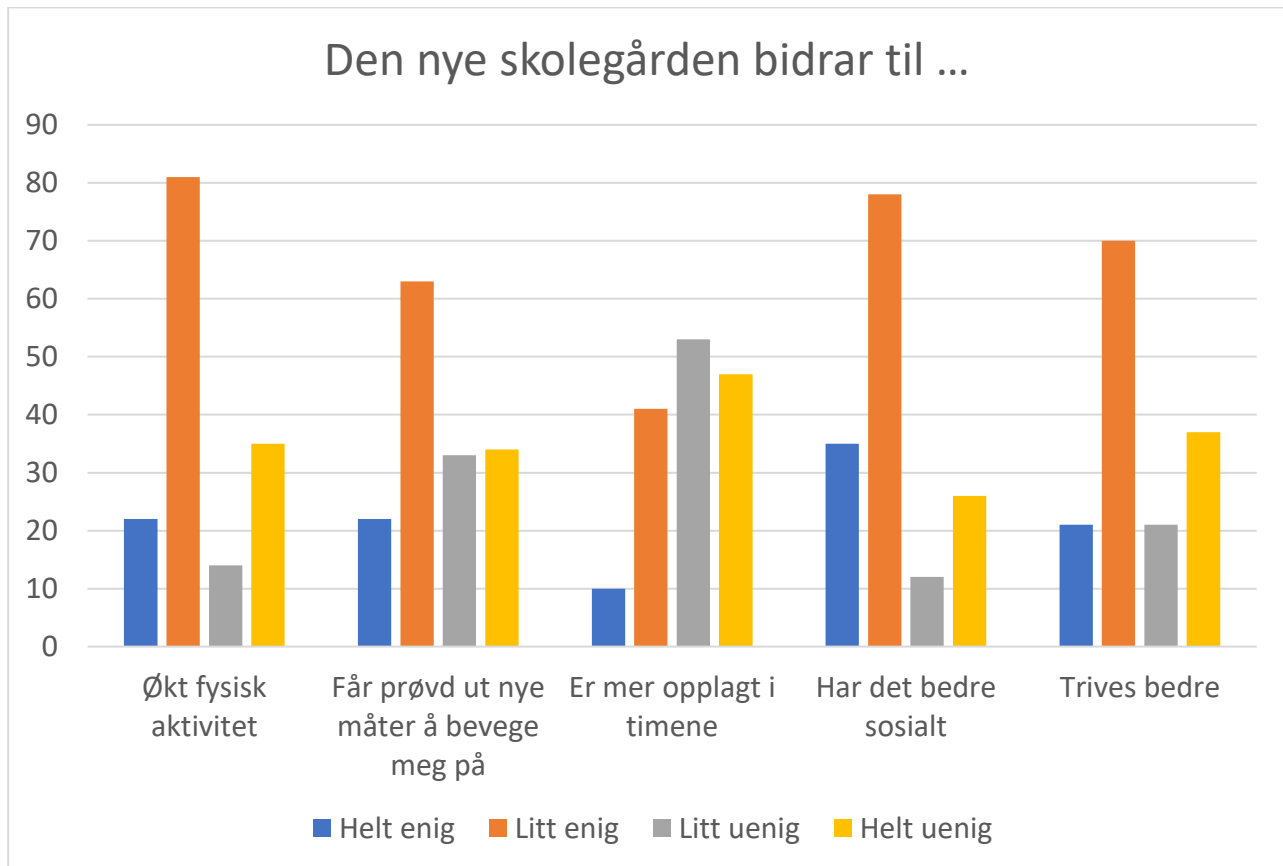
å kunne stå under tak (18) og Zipline (16). Ellers ble også andre aktivitetsmuligheter/utstyr nevnt, men kun av noen få (10 personer eller færre): lysreaksjonsspill, stolper, dansebuen, lekestativ/klatrestativ, sykkelbanen, treningsanlegg, volleyballbane, ballvegg, og benker å sitte på. Noen få nevnte at de synes at 'alt er bra' eller at det er fint med 'større område' eller 'flere ting å velge mellom' (totalt 10 elever). En del elever svarte også 'nei', 'vet ikke' eller at de ikke var fornøyd (totalt 23 elever).

Spørsmålet «Er det noe spesielt i det nye uteområdet som du er misfornøyd med?» ble besvart av 114 elever (av totalt 154 respondenter). 36 av elevene svarte 'nei', eller at de var generelt fornøyde. 17 elever beskrev at de syntes at skolegården hadde lite å tilby ungdommene, var kjedelig eller ikke i tråd med hva de hadde ønsket seg. Av de som nevnte spesifikke områder/utstyr som de var misfornøyde med var det mange som nevnte hus/hytter/skur/gapahuk (32 elever). De påpekte at husene var dårlig isolerte med åpne vinduer, noe som bidro til at det regnet, snødde og blåste inn, at benkene ofte var våte og at det var kaldt å sitte der. Noen elever (9) nevnte at de var misfornøyde med dansebuen, og enkelte elever påpekte at det var for få dissere (7). Ellers var det et fåtall elever som pekte på andre forhold eller utstyr de var misfornøyde med, men her var det 5 elever eller mindre som svarte det samme: Noen elever nevnte at de syntes den nye ballbingen var bred og liten, fort ble overfylt og at ballen ble lett skutt ut. Noen var misfornøyd med ballveggen, karusellen, volleyballbanen som opptar plass uten at så mange bruker den, sykkelbanen som var for bratt eller for kjedelig, for få sitteplasser/benker, for få muligheter til å spille fotball, eller for lite grønt/beplantning. Ellers så var det noen som påpekte at det var dumt at de gamle husene ble fjernet, at det generelt er stor pågang og lite ledig, at det mangler ball/utstyr, og at det er en del utstyr som ikke kan brukes på vinteren. Noen elever ønsket seg tilgang til områder der de ikke hadde tilgang på dette tidspunkt, og noen syntes at noen aktivitetsmuligheter/utstyr var for langt borte fra der de holdt til (andre enden av skolegården).

Til spørsmålet «Hvilke områder eller lekeapparater bruker du oftest?» var svarene nokså like besvarelsene til spørsmålet der de skulle peke på utstyr/områder de var spesielt fornøyd med. 122 elever besvarte spørsmålet (av totalt 154 respondenter). Flest nevnte snurrebassen/karusellen (28 elever) og dissene (25). I tillegg var det en del som nevnte husene (19), ballbingen (17), skaterampen (15), zipline (14), stolpene (12). Ellers var det noen få (5 eller mindre) som nevnte lekestativ/klatrestativ, fotballbane, stå utenfor inngang, snøhaugen, dansering, sitteplasser, det gamle området, eller 'jeg er litt over alt'. 19 elever svarte «Ingen» eller «ingenting interesserer meg», mens 4 svarte «vet ikke/ det spørs».

For å kunne vurdere hvorvidt barna og ungdommenes bruk av skolegården har betydning for deres psykiske og fysiske helse, ble elevene stilt noen spørsmål omkring skolegårdens betydning for trivsel, sosialt miljø, opplagthet, mestring og aktivitet (Tabell 4). Svaralternativene var graderte.

Tabell 4: Skolegårdens betydning for trivsel, sosialt miljø, opplagthet, mestring og aktivitet (antall elever)

Til påstanden «Den nye skolegården bidrar til at jeg er mer fysisk og aktiv i friminuttene» er det flest av elevene som svarer «litt enig» (81 elever), 22 elever svarer «helt enig», mens 14 elever svarer «litt uenig» og 35 elever «helt uenig».

Også til påstanden «Det nye uteområdet bidrar til at jeg får prøvd ut nye måter å bevege meg på» var det flest elever som svarte «litt enig» (63 elever). 22 elever svarte «helt enig», mens 33 svarte «litt uenig» og 34 «helt uenig».

Til påstanden «Det nye uteområdet bidrar til at jeg er mer opplagt i timene» var det kun 10 som svarte «helt enig». Det var nokså jevnt mellom de som svarte «litt enig» (41), «litt uenig» (53) og «helt uenig» (47).

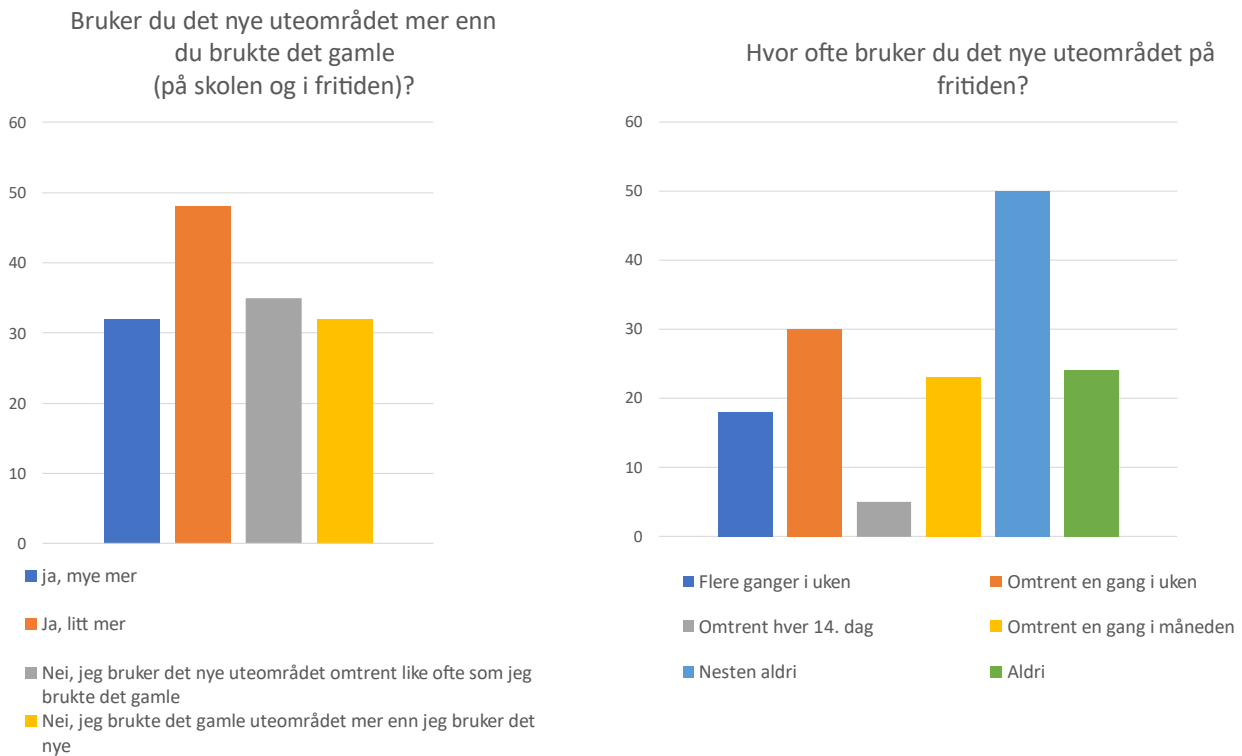
Over halvparten av de spurte (78 elever) svarte «litt enig» til påstanden «Det nye uteområdet bidrar til at jeg har det bedre sosialt med venner». 35 elever sa seg «helt enig», mens 12 svarte «litt uenig» og 26 «helt uenig».

Til den siste av påstandene: «Det nye uteområdet bidrar til at jeg trives bedre på skolen» var det også flest som svarte «litt enig» (70 elever), mens 21 elever svarte «helt enig», 21 «litt uenig» og 37 elever «helt uenig».

Videre ønsket vi å vite hvorvidt bruken av skolegården i skoletid og fritid har økt etter at den nye skolegården ble tatt i bruk (Tabell 5), og elevene fikk spørsmålet «Bruker du det nye uteområdet mer enn du brukte det gamle (på skolen og i fritiden)?». I tillegg ønsket vi å kartlegge hvor mye elevene

besøker den nye skolegården på fritiden og stilte spørsmålet: «Hvor ofte bruker du det nye uteområdet på fritiden?»

Tabell 5: Bruken av skolegården i skoletid og fritid (antall elever)

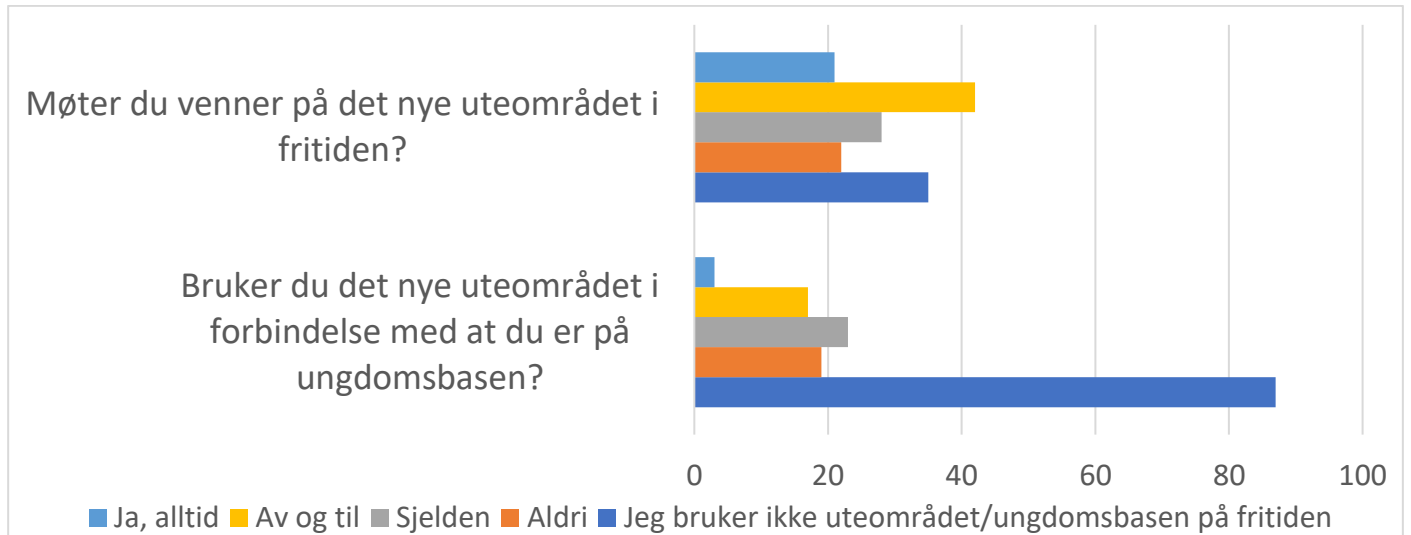
Diagrammet til venstre viser at et flertall av elevene svarte at de bruker den nye skolegården «litt mer» (48) eller «mye mer» (32) enn de brukte den gamle. Samtidig er det mange elever som svarer at bruken er lik (35), eller har gått ned (32). Når det gjelder hvor ofte elevene pleier å dra til skolegården på fritiden så er det flere elever som rapporterer at de bruker den en gang i måneden eller sjeldnere (tot. 97 elever), enn de som rapporterer at de bruker den hver 14. dag eller oftere (tot. 53 elever).

Elevene kunne svare i fritekst hvilke lekeapparater/aktiviteter de pleide bruke i fritiden. I svarene er det sammenfall mellom det elevene beskrev tidligere i forhold til preferanser for lek/bruk av skolegården. Karusell, ballbinge, disser, rampe, zipline, husene og stolpene fremstår som de mest populære aktivitetene/områdene til bruk på fritiden. Noen av elevene beskriver at bruk varierer avhengig av hvem en er sammen med. 24 elever av totalt 108 som har besvart spørsmålet, skriver at de ikke pleier tilbringe tid i skolegården på fritiden.

Til sist ble elevene spurt om de treffer venner på det nye uteområdet på fritiden og om de bruker det nye uteområdet i forbindelse med at de er på Ungdomsbasen. Av de som oppga at de bruker skolegården på fritiden, svarte flere av elevene at de pleier å møte venner der: 21 elever svarte «ja,

alltid» og 42 elever svarte «av og til». 28 elever oppga at de sjelden møter venner der, mens 22 elever svarte «aldri». 35 elever krysset av for at de ikke bruker uteområdet på fritiden.

Tabell 6: Treff med venner på fritiden og i ungdomsbasen og bruken av skolegården (antall elever)

Ungdomsbasen tilbød kun tilbud til elever ved ungdomsskolen på tidspunktet for spørreundersøkelsen, så en betydelig del av elevene svarte at de ikke bruker tilbudet ved ungdomsbasen (87 elever). Blant de som benytter seg av tilbudet, var det flere ungdommer som oppga at de «sjelden» (23) eller «aldri» (19) benytter seg av uteområdet mens de er på basen, sammenliknet med de som oppga at de bruker uteområdet «av og til» (17) eller «alltid» (3).

2. Resultater fra elektronisk spørreundersøkelse, trinn 2-4.

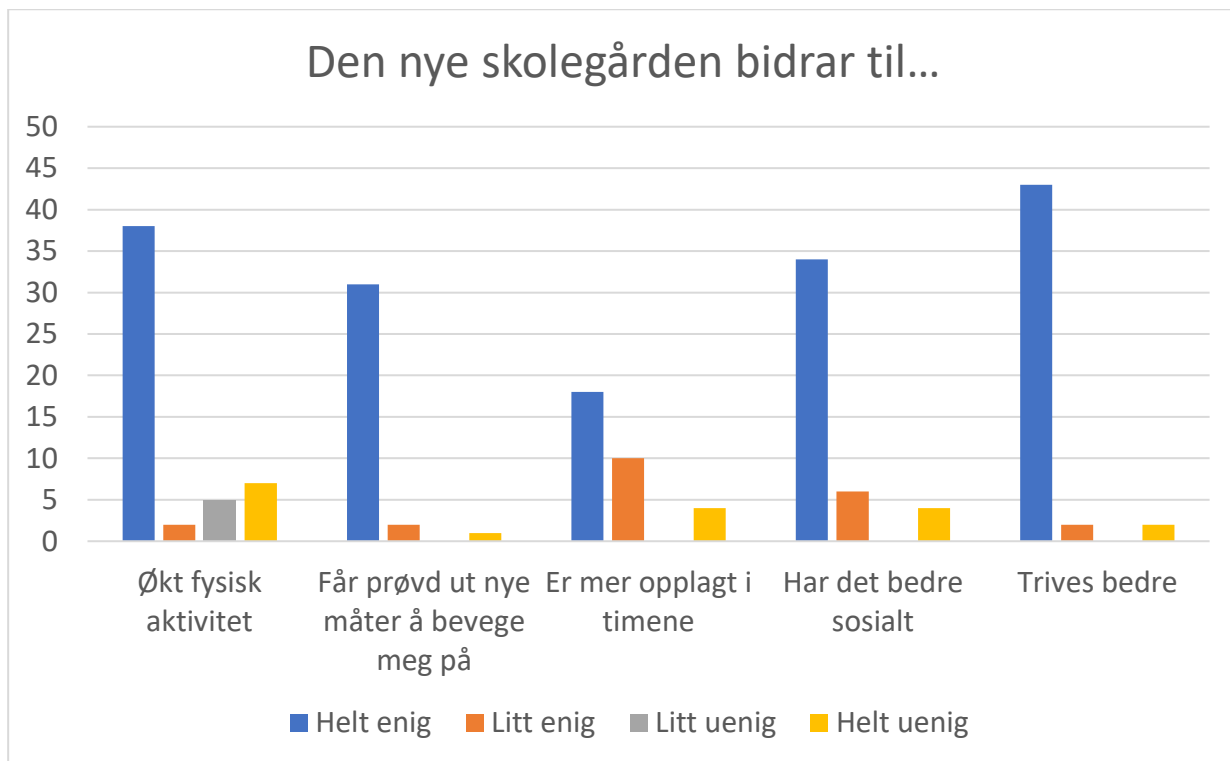
Til sammen 57 elever fra 2.-4. trinn deltok i gruppediskusjon og plenumsdiskusjon i egne klasser rundt spørsmålene fra spørreundersøkelsen: fra 2. trinn deltok 9 elever, 3. trinn 26 elever, og 4. trinn 22 elever. På tvers av trinnene var det en liten overvekt av gutter som besvarte undersøkelsen (56%).

Svarene reflekterte stor fornøydhets med den nye skolegården blant de yngste elevene: I 2. og 3. trinn var det et tydelig flertall av elevene som valgte svaralternativ «veldig fornøyd» (til sammen 32 av 35 elever), mens i 4. trinn fordelte elevene seg jevnt mellom svaralternativene «veldig fornøyd» og «litt fornøyd». Til spørsmålet «Passer uteområdet til dine interesser og behov» var det likeledes et flertall av elevene som svarte positivt: 52 av 57 elever svarte «ja».

Lærere ved 2. og 4. trinn fasiliterte gruppe/plenumsdiskusjoner til spørsmålene som kartla om det var noe i uteområdet som elevene var spesielt fornøyd med/misfornøyd med, og hvilke områder eller lekeapparater de brukte oftest. Ved 3. trinn besvarte elevene kun spørsmålene med gitte svaralternativer, så disse elevene bidro ikke i kartleggingen av opplevelser/bruk av utstyr/områder. Elever i 2. og 4. trinn pekte på mye de samme installasjonene/områdene i sine beskrivelser av hva de

var spesielt fornøyd med og brukte mye: Skaterampe, lekehus, klatrestativ, snurrebass og treerdisse/edderkoppdissa sto frem som de mest populære aktivitetene. Elevene i 4. klasse pekte i tillegg på fotballbingen, stolpene og sykkelbanen. Det elevene rapporterte at de var misfornøyd med var buen og det at ziplinen går for sakte.

Tabell 7: Betydning av ny skolegård for aktivitet, trivsel og sosialisering (antall elever)

Elevene i 2.-4. trinn svarer at ny skolegård har bidratt til økt fysisk aktivitet og nye måter å bevege kroppen på, mer opplagthet, trivsel og et bedre sosialt fellesskap. Elever i 4. trinn (totalt 22 elever) svarte ikke på spørsmålene om nye måter å bevege kroppen på og opplagthet, mens noen få elever i 3. trinn (3) hoppet over spørsmål om opplagthet og sosialt miljø. Dette førte til at bare ca. 60% av utvalget svarte på spørsmål ang. bevegelsesmåter og opplagthet

Flertallet av elevene rapporterte at de bruker den nye skolegården mer enn de brukte den gamle, både i skoletiden og fritiden: totalt 47 elever (av totalt 57) svarer «ja, mye mer», mens 3 svarer at de enten bruker den nye skolegården like mye, eller mindre enn den gamle. 7 elever unnlot å svare på dette spørsmålet. Det er imidlertid betydelig variasjon mellom trinnene i forhold til hvor mye elevene ved de ulike trinnene bruker skolegården på fritiden. Ved 2. trinn svarer samtlige elever at de «nesten aldri» eller «aldri» benytter seg av uteområdet på fritiden, mens ved 3. trinn svarer samtlige at de benytter seg av uteområdet «flere ganger i uken». På 4. trinn er det mer varierte tilbakemeldinger der 12 elever sier at de bruker skolegården oftere enn hver 14. dag, mens til sammen 8 elever sier de bruker uteområdet sjeldnere enn 1. gang i måneden, eller aldri.

5. Diskusjon

Diskusjonsdelen består av to deler. Den første delen omhandler en presentasjon og diskusjon av resultatene fra evalueringsstudien. Del to tar for seg metodiske styrker og svakheter ved studien. Her reflekterer vi rundt muligheter og begrensninger som ligger i valget av metodisk fremgangsmåte.

Hva har vi funnet?

Endringer i opplevelser og bruk av skolegården

Resultater fra den første runden med fokusgruppeintervjuer indikerte at skolegårdsprosjektet var et ønsket prosjekt blant elever og lærere ved OBUS. Elever og lærere erfarte skolegården som slitt og ensformig, og elevene uttrykte at de ønsket mer å velge mellom i skolegården. Over sommer/høst 2021 ble skolegården ved OBUS drastisk endret gjennom tilførelse av skaterampe, sykkelbane, ballbinge, hytter og diverse apparater. En stor åpen grusplass i forkant av skolebyggene ble fylt med mangfoldige aktivitetsmuligheter og innfridde elevene og lærernes ønske om en skolegård med et større og mer variert aktivitetstilbud. De fysiske endringene har i stor grad medført endring i elevenes bruk og opplevelser av skolegården, spesielt blant elevene ved barneskolen, og spesielt blant elever som ikke er så glad i ballspill.

Det er noe samsvar og noe kontrast i resultatene fra fokusgruppeintervjuene og spørreundersøkelsen. I fokusgruppeintervjuene uttrykte ungdomsskoleelevene større tilfredshet med den nye skolegården enn det elevene ved 3.-4. trinn og mellomtrinnet gjorde. Blant de yngste elevene var det større ambivalens; elevene uttrykte at de satte pris på mange kvaliteter ved den nye skolegården, men samtidig savnet den store åpne plassen som var godt tilrettelagt for frilek i den gamle skolegården. I spørreundersøkelsen var det et tydelig flertall blant elever i 5-10 trinn som valgte svaralternativ «litt fornøyd» til spørsmål om de var fornøyd med den nye skolegården, og det var også en overvekt av elever som svarte «til en viss grad» til spørsmål om hvorvidt uteområdet passet til deres interesser og behov. Blant de yngste elevene (2.-4. trinn) som hadde gjennomført spørreundersøkelsen 'manuelt' i klassen, der lærer stilte spørsmål og fasiliterte diskusjon, var det imidlertid en utpreget større tilfredshet blant elevene, der nesten samtlige svarte at de var «svært fornøyd». I forhold til resultatet i småtrinnene, kan det tenkes at det er noe vanskeligere å svare noe kritisk til spørsmål foran lærer og elever når en ikke har mulighet til å svare anonymt. Dette kan forklare det store samsvaret i hvordan elevene besvarte.

Fritekst spørsmål i spørreundersøkelsen bidro til å belyse hva elevene var mest fornøyd med og brukte mest, og hva de var misfornøyd med. Flere elever pekte på flere aktiviteter/utstyr som de pleide bruke og som de var fornøyd med. Valgmulighetene var gått opp og elevene viste til ulike preferanser, noe som tyder på at det for mange var gode muligheter for å holde på med noe de likte, sammen med venner. Enkelte ungdomsskoleelever uttrykte imidlertid i fritekst at de var misfornøyd med at det var for lite for dem, og at det som var kommet ikke samsvarte med deres ønsker og behov. Husene som var åpne, trekkfulle og som det regnet inn i, ble trukket frem av mange som et eksempel på at det som var kommet ikke helt var i tråd med det å få et sted hvor de kunne sitte i le av vind og vær, under tak, slik

som de hadde ønsket seg. Lærerne bekreftet gjennom fokusgruppeintervju at de også erfarte at det var mest i skolegården for de yngre elevene, og at ungdomsskoleelevene i mindre grad nyttiggjorde seg av nytt utstyr og apparater i skolegården. Indikatorene til at det er mindre aktivitetstilbud for ungdomsskoleelevene og at ungdomsskoleelevene er mindre aktive i skolegården enn de yngre elevene, kan peke mot at skolegården virker i mindre grad helsefremmende for denne gruppa sammenliknet med de yngre elevene (26). Samtidig kan det være utfordrende å engasjere de eldste elevene med lekeapparater og utstyr i skolegården. Resultater fra andre skolegårdsprosjekter indikerer at aktivitetsnivået i skolegården reduseres blant denne aldersgruppen. Ungdommene slutter i stor grad å leke og velger i stedet roligere aktiviteter med mindre grad av fysisk aktivitet.

I både intervjuene og fritekstspørsmål i spørreundersøkelsen ble det formidlet noe misnøye knyttet til regler og avstand fra klasserommet til utstyret/baner som begrenset tilgangen og muligheten til å bruke områdene. Andre påpekte at det manglet baller og annet utstyr. De yngre elevene klaget på at eldre elever tok seg til rette, var hardhendt mot utstyr, eller opptrådte bøllete.

I fokusintervjuene og spørreundersøkelsen rapporteres det imidlertid til økt bruk av skolegården på fritiden. I fokusgruppeintervjuene snakket elevene om at de besøkte den nye skolegården oftere enn den gamle. I spørreundersøkelsen rapporterte 55% av elevene at de bruker den nye skolegård hyppigere på fritiden enn den gamle. I intervjuene ble det også fortalt om økning i bruk hos småbarnsfamilier og tilreisende.

Opplevelse av medvirkning

Spørreundersøkelsen inkluderte ikke spørsmål som gjelder elevenes synspunkter/opplevelser av medvirkning i skolegårdsprosjektet. Dette med bakgrunn i at prosjektleder fortalte at de elevene som besvarte undersøkelsen i ingen eller veldig liten grad hadde deltatt i medvirkningsaktiviteter. Søkekonferansen og videre idemyldringsaktiviteter ble hovedsakelig gjennomført tidlig i prosjektet, og arkitekttegningene baserte seg på elevenes innspill fra disse tidlige aktivitetene. Prosjektet ble utsatt flere runder, pga. covid og den økonomisk situasjon i kommunen, noe som bidro til at de som var elever på skolen på det tidspunkt ny skolegård ble bygget, ikke var de samme som hadde bidratt med å kommunisere sine ønsker og behov tidlig i prosjektet. Flesteparten av disse elevene hadde gått ut av skolen når den nye skolegården ble ferdigstilt.

Medvirkning ble tatt opp som tema under begge rundene med fokusgruppeintervjuer. Elevene uttrykte i den første intervjurunden at de opplevde det som viktig at elevene fikk kommunisert sine ønsker og behov, og at de skulle ønske at de i større grad kunne bli gitt mulighet til å si sine meninger og diskutere skolegården i klassen. De kom med konkrete forslag til hvordan de kunne involveres. Forskerne leverte et oppsummeringsnotat fra det første intervjuet til prosjektgruppa, der prosjektgruppa ble gjort kjent med elevenes synspunkter og forslag.

Lærernes oppfatning i den første intervjurunden var at elevene hadde fått gode muligheter til å spille inn sine ønsker og behov i prosjektet, men etterlyste informasjon og kommunikasjon, siden det var gått lang tid uten at det kom noe informasjon om prosjektet. Lærerne antok at det ble jobbet med skolegårdsprosjektet via elevrådet, men det var tydelig at verken lærere eller elever kjente til detaljer

ift. status og fremdrift. Lærerne etterlyste at det fremover burde skje mer aktivitet i prosjektet, for at elevene skulle oppleve eierskap, involvering og engasjement.

I andre intervjurunde ble det fremdeles rapportert om liten eller ingen elevmedvirkning blandt ungdomsskoleelevene og de yngste elevene (3.-4. trinn). Mellomtrinnselvene nevnte at skolegårdsprosjektet ble noen ganger diskutert i klassens time. Elevenes synspunkter var delt når det gjaldt spørsmålet om de kunne ha tenkt seg å være mer involvert i skolegårdsprosjektet, med noen som svarte positivt og andre negativt. Det kan imidlertid være vanskelig for barn og ungdom å ta stilling til dette, da de sannsynligvis ikke visste hva medvirkningen ville innebære, siden de så langt hadde hatt begrenset eller ingen deltakelse i skolegårdsprosjektet.

På linje med flere tiltak som ble gjennomført innenfor Program for folkehelse, ble lange tidsrammer og manglende kommunikasjon barrierer for å oppnå god medvirkning (jf. Syltes funn, 41). En tettere dialog mellom kommune og arkitekt, samt lærere og elever underveis i prosjektet (inkludert byggefasen), kunne ha bidratt til større eierskapsfølelse og til å sikre kvaliteten på og tilpasningen av planlagte bygg/installasjoner til målgruppa (jf. hytter/gapahuker som ikke helt møtte ungdomsskoleelevenes ønsker og behov).

Prosjektets betydning for elevenes psykiske og fysiske helse

I fokusgruppeintervjuene var det stor enighet om at barn og unge trives godt på OBUS, denne beskrivelsen gjorde seg gjeldende i begge intervjurundene. Det å ha venner rundt seg, og ha et godt klassemiljø, syntes å være avgjørende for elevenes trivsel. Lærere og flere elever påpekte at det utvidede aktivitetstilbudet synes å ha hatt positiv innvirkning på trivsel, siden elevene nå hadde fått flere ting som de kunne gjøre sammen. Det ble bemerket at den nye skolegården bidro til å spre elevene utover i større grad, noe som reduserte konflikter eller grupperinger der noen ble holdt utenfor. Samtidig ble det påpekt at den nye skolegården med mye utstyr gjorde det mindre oversiktlig, og at det kunne være vanskeligere å få øye på de av elevene som falt utenfor det sosiale. Økt besøk til skolegården av elever, småbarnsforeldre og tilreisende familier kan tyde på at skolegården har blitt en mer relevant sosial møteplass i nærmiljøet.

Elevene pekte på noen utfordringer og gnisninger knyttet til det sosiale samspillet mellom ungdomsskoleelevene og barneskoleelevene. Det ble rapportert om noe erting og mobbing, samt at ungdomsskoleelevene kunne noen ganger opptre litt bøllete ovenfor de yngre elevene. Konflikter oppstod også i forbindelse med bruk av utstyr/apparater. Det kan være hensiktsmessig å la elevene, både fra ungdomsskole og barneskole, få delta i utformingen av rettferdige løsninger for fordeling/bruk av utstyr.

Forskning indikerer at opplevelse av trivsel og mulighet til fysisk utfoldelse og mestring har betydning for barns psykiske helse (27-30). I spørreundersøkelsen ble elevene bedt om å rapportere i hvilken grad den nye skolegården bidro til økt fysisk aktivitet, nye måter å bevege seg på, økt opplagthet, bedre sosialt samspill og trivsel. Elevene i 5.-10. trinn svarte generelt positivt, der flertallet svarte «litt enig» til at skolegården bidro ift. disse endringene. Ett unntak var opplagthet i timene, der flertallet svarte mer negativt. Blandt elevene fra 2.-4. trinn svarte flertallet «helt enig» på alle spørsmålene.

Datagrunnlaget sier lite om hvorvidt barn og unge som ikke har så mange organiserte tilbud på fritiden, eller opplever lav grad av sosial inkludering, velger å benytte skoleområdet for å være aktive og sosiale. Dette er noe prosjektgruppa/kommunen kan rette søkelys på i det videre arbeidet. Det er også aktuelt å se på muligheter for å stimulere til at tiltaket oppfyller målsetningen om å skape en møteplass og aktivitetsarena som legger til rette for etablering av nye relasjoner og kontakter på tvers av generasjoner.

Metodiske styrker og svakheter ved studien

Denne evalueringstudien har delvis basert seg på intervjudata/ utsagnsdata, der intervjuene har blitt gjennomført som fokusgruppeintervjuer. Fordelen med en slik tilnærming er at den kan stimulere til diskusjon der ulike perspektiver løftes frem, forklares og diskuteres. En svakhet ved denne tilnærmingen er at det i gruppeintervjuer kan oppstå en dynamikk der enkeltindivider dominerer samtalen, mens andre lar være å svare. Taushet kan i mange tilfeller tolkes som enighet i gruppen, selv om det nødvendigvis ikke er tilfellet. For å møte denne utfordringen har vi forsøkt å aktivt involvere alle deltakerne i gruppa i samtalen, i håp om at det skulle bidra til å fremheve mangfoldet av synspunkter. Dette kan noen ganger være vanskelig å oppnå, spesielt i intervjuer med barn og ungdommer, da deltakerne kan føle det ubehagelig å avvike fra meninger som går imot flertallet. For å tilrettelegge for at deltakerne skulle oppleve det trygt å ta ordet, og fritt dele sine erfaringer og synspunkter, satte vi sammen relativt små grupper med ca. 6 deltakere i hver gruppe. Vi gjennomførte separate intervjuer med mellomtrinns elever, ungdomsskoleelever og lærere. Intervjuene var semi-strukturerte, med et uformelt preg, noe som bidro til at vi kunne forfølge de tema, problemstillinger som barna selv introduserte og var engasjert i, ved å stille oppfølgingsspørsmål. Til tross for at vi forsøkte å få alle elevene inkludert i samtalen, opplevde vi i enkelte av intervjuene at noen få elever dominerte samtalen.

Et annet moment som bør tas i betraktning er representativitet, som handler om sammensetning av gruppene. Lærerne ble valgt ut på grunnlag av at de underviste i klasser fra 5.-10. trinn. Elevene ble rekruttert slik at det vanligvis var en gutt og en jente fra hvert trinn, der barneskole elever og ungdomsskoleelever var gruppert separat. Tanken var at de skulle representere sine jevnaldrende på en adekvat måte, og at det var fordelaktig at de var 'representative' med tanke på at noen av elevene er aktive i friminuttene/ org. aktiviteter på fritiden, mens andre kanskje ikke er like aktive. Siden deltakelse i intervjuene var frivillig for elevene, og utvalget var begrenset, har vi mest sannsynlig ikke lyktes med å nå frem til elever som gjerne er litt tilbaketrukne, da disse trolig valgte å ikke delta i fokusgruppeintervjuene. Dette er uheldig siden disse elevene også i andre sammenhenger vanskelig blir hørt; f.eks. elever som ikke er så godt integrert sosialt, eller som opplever andre vansker. Vi fikk indirekte kunnskap om disse elevenes bruk av den utbedrede skolegården gjennom lærernes utsagn.

Gjennom å anvende spørreundersøkelse har vi nådd bredere ut og innhentet svar fra de fleste av skolens elever. I 2.-4. klasse ble spørreundersøkelsen gjennomført i klassene i form av gruppe- og plenumsdiskusjoner. Dette for å sikre at de yngste barna forsto spørsmålene og svarte i henhold til det som det ble spurt om. Lærer spilte en aktiv rolle i gjennomføringen av spørreundersøkelsen. Stort samsvar i hvordan elevene besvarte spørsmålene må imidlertid ses i sammenheng med at

svaralternativer ble valgt ved håndsopprekning. Det må derfor tas høyde for at elevene ikke ønsket å skille seg ut ved å velge svaralternativer som ingen, eller få andre elever valgte/rekte opp hånden på. Lærers tilstedeværelse kan også ha påvirket besvarelsene. De eldre elevene ga anonyme svar, noe som potensielt kan ha bidratt til at besvarelsene i større grad reflekterer individuelle preferanser og synspunkter. Imidlertid er det også mulighet for at elevene gav svar som de egentlig ikke mente

6. Konklusjoner og anbefalinger

Skolegårdsprosjektet har hatt som hovedmålsetning å skape en god skolegård og en møteplass som innbyr til aktivitet i og utenfor skoletid. Målgruppen for tiltaket har primært vært ungdom fra 13 – 16 år i skoletiden, og resten av døgnet hele befolkningen. Resultatene fra studien viser betydelige endringer i bruken av skolegården etter opprustingen. Tidligere var det få aktivitetstilbud på den åpne grusplassen, med noen disser og et klatrehus. Nå er det et mangfold av ulike aktivitetsmuligheter, som spesielt elevene ved barneskolen nyttiggjør seg. Elevene gir uttrykk for tilfredshet med den nye skolegården, men noen av dem savner også den store åpne grusflaten og klatrehuset med hengebro som innbød til mye frilek.

Lærerne observerer at de elevene som ikke er så interessert i ballspill er mer aktive i den nye skolegården. De mener at den nye skolegården er best tilrettelagt for elever ved barneskolen, og har mindre å tilby ungdomsskoleelevene. Resultatene fra fokusgruppeintervjuene og spørreundersøkelsen viser at noen av ungdomsskoleelevene er fornøyde med den nye skolegården, mens flere uttrykker at den ikke tilfredsstiller deres ønsker og behov.

Både elever og lærere beskrev økt bruk av skolegården på fritiden blant barn, ungdommer, småbarnsfamilier og tilreisende. Skolegården er blitt en destinasjon for lek og treff med venner, og brukes også i noen grad i forbindelse med trening på området eller besøk på ungdomsbasen.

Skolens elever har bidratt til prosjektet gjennom å komme med forslag til innhold. De involverte elevene fikk mulighet til å dele sine forslag og behov tidlig i prosjektet. Siden prosjektet har strukket seg over flere år, hadde ikke de elevene vi kontaktet gjennom evalueringsstudien deltatt i eller i liten grad deltatt i prosjektet. Lærerne opplever at medvirkningsaktiviteter som har blitt gjennomført har gitt elevene som deltok gode muligheter til å spille inn sine ønsker og behov. Det er også en overenstemmelse mellom elevenes innspill tidlig i prosjektperioden og det utstyr og de aktivitetsmuligheter som ble etablert i den nye skolegården. Den lange varigheten av skolegårdsprosjektet har imidlertid ført til utfordringer med å opprettholde jevn og god medvirkning som kunne styrket elevene og lærernes eierskap til prosjektet. Usikkerhet rundt kommunens økonomi har skapt usikkerhet rundt prosjektets framdrift.

De fleste av elevene og lærere beskriver gjennom intervjuene at barn og unge trives godt på OBUS. Lærere og flere elever påpekte at det utvidede aktivitetstilbudet synes å ha hatt en positiv innvirkning på trivselen, da elevene hadde flere ting å finne på sammen. Gjennom spørreundersøkelsen kom det også frem at skolegården bidrar til økt trivsel, bedre relasjoner med venner og medelever, økt fysisk aktivitet, og opplevelse av mestring. Selv om noen elever, spesielt ungdomsskoleelever, uttrykker at de ikke bruker den nye skolegården mye og at utformingen ikke svarer til ungdommenes ønsker og behov, mener flertallet av elevene at skolegården bidrar «til en viss grad» med å skape helsefremmende endringer både for psykisk og fysisk helse.

Basert på funnene fra evalueringsstudien, anbefales det at kommunen/skolen vurderer følgende konkrete tiltak:

- Kommunen bør sikre gode metoder og rutiner for medvirkningsarbeid og informasjonsspredning i prosjekter som involverer innbyggerne. Det er også viktig at det settes av nok ressurser fra kommunens side til å oppnå effektivt informasjons- og medvirkningsarbeid.
- Skolen bør revurdere reglene og reguleringer for bruk av skolegården i skoletid sammen med elevene. Er det mulig å redusere presset på utstyr og løse opp i konflikter som oppstår i forbindelse med bruken av området?
- Elevene nevner at de noen ganger opplever erting og plaging, og at ungdomsskoleelevene noen ganger kan oppføre seg litt bølle. Det er viktig at dette følges nøye opp av de voksne, og at det gripes inn ved behov.
- Det bør vurderes hvordan man bedre kan tilrettelegge for at område skal appellere til de eldste ungdommene. Kan det gjøres justeringer? Det kan også være aktuelt å arrangere felles aktiviteter på trinnene som kan virke samlende og stimulere til økt bruk av skolegården
- Kommunen kan også undersøke hva som kan gjøres for å oppnå målet om at «ulike aldersgrupper kan finne aktiviteter som fremmer og vedlikeholder sosiale relasjoner mellom mennesker og bidrar til både fysiske og psykiske helse».

7. Referanser

1. Lillefjell, M., Magnus E., Knudtsen MS, Wist G, Horghagen S, Espnes GA, Maass R, Anthun KS (2018): "Governance for public health and health equity: The Trøndelag model for public health work", *Scandinavian journal of public health*, Vol.46 (22_suppl), p.37-47.
2. Lillefjell M., Wist G., Magnus E., Anthun K.S., Horghagen S., Espnes G.A., Knudtsen M.S. (2019): "Trøndelagsmodellen for Folkehelsearbeid", Rapport 2019/01, Senter for helsefremmende forskning. NTNU. <https://www.trondelagfylke.no/globalassets/dokumenter/folkehelse-idrett-og-frvillighet/folkehelse/program-for-folkehelsearbeid-i-trondelag-2017---2023/om-programmet/trondelagsmodellen-for-folkehelsearbeid.pdf>
3. Hart, R.; Daiute, C.; Iltus, S.; Kritt, D.; Rome, M.; Sabo, K. (1997): Developmental theory and children's participation in community organizations. *Soc. Justice*; 24, pp. 33-63.
4. Griebler U, Rojatz D, Simovska V, et al. (2017): Effects of student participation in school health promotion: a systematic review. *Health Promot Int* 2017;32:195-206.
5. Janta B, Bruckmayer M, Silva AD, et al. (2021): Study on child participation in the EU political and democratic life: Final report. Luxembourg: European Union.
6. Hongseth, S. (2018): "Uteområde OBUS - Prosjektplan", Upublisert.
7. Magnus, Eva; Knudtsen, Margunn Skjei; Wist, Guri; Weiss, Daniel; Lillefjell, Monica. (2016) The search conference as a method in planning community health promotion actions. *Journal of Public Health Research*
8. Helsedirektoratet (2014): *Psykisk helse og trivsel i folkehelsearbeidet*. Rapport 12/2014, IS-2263
9. Helse og omsorgsdepartementet (2023): Psykisk helse og livskvalitet. Nett-artikkel på regjeringen.no. Versjon 19.09.2023
10. World Health Organization (2005): Constitution of the World Health Organization. In: World Health Organization: Basic documents. 45th ed. Geneva: World Health Organization
11. Holte, A.: De syv psykiske helserettighetene. Nettside: <https://arneholte.no/de-syv-psykiske-helserettighetene/>
12. Goldblatt, P., Castedo, A., Allen, J., Lionello, L., Bell, R., Marmot, M., von Heimburg, D., Ness, O. (2023): Rapid review of inequalities in health and wellbeing in Norway since 2014. Report 3/2023. London: Institute of Health Equity.
13. Viner, R.M., Ozer, E.M., Denny, S., Marmot, M., Resnick, M., Fatusi, A. & Currie, C. (2012). Adolescence and the social determinants of health. *The Lancet (British Edition)*, 379(9826), 1641-1652. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(12\)60149-4](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(12)60149-4)
14. Allen, J. Balfour, R., Bell, R. & Marmot, M. (2014). Social determinants of mental health. *International Review of Psychiatry (Abingdon, England)*, 26(4), 392-407. <https://doi.org/10.3109/09540261.2014.928270>
15. GBD (2010). The Global Burden of Disease Study. WHO - Global burden of disease. http://www.who.int/topics/global_burden_of_disease/en/
16. Reneflot, A., Aarø, L.E., Aase, H., Reichborn-Kjennerud, T, Tambs, K. & Øverland, S. (2018). Psykisk helse i Norge, Folkehelseinstituttet. Rapport 2018. ISBN (elektronisk): 978-82-8082-878-1.
17. Folkehelseinstituttet (2018). Folkehelse rapporten: Livskvalitet og psykiske lidelser hos barn og unge. Oslo: <https://www.fhi.no/nettpub/hin/grupper/psykisk-helse-hos-barn-og-unge/>
18. Folkehelseinstituttet (2020). Oppvekstprofil for Trondheim. [https://www.oppvekstprofil-2020-nb-5001-Trondheim%20\(1\).pdf](https://www.oppvekstprofil-2020-nb-5001-Trondheim%20(1).pdf)
19. Bakken, A. (2020). Ungdata 2020. Nasjonale resultater. NOVA Rapport 16/20. Oslo: NOVA, OsloMet
20. Ungdatasenteret (2020). Resultater fra ungdomsundersøkelsen i Trondheim kommune 2020. Videregående. https://www.ungdata.no/wp-content/uploads/reports/Trondelag_Trondheim_2020_Videregaende_Kommune.pdf
21. WHO (2013). Mental health action plan 2013-2020. ISBN 978 92 4 150602 1
22. Bakken, A. (2018). Ungdata. Nasjonale resultater 2018. NOVA Rapport 8/18. Oslo: NOVA.
23. Aasan B.E.V., Lillefjell M., Krokstad S., Sylte M., Sund E.R. (2023). The relative importance of family, school, and leisure activities for the mental wellbeing of adolescents: The young-HUNT study in Norway. *Societies*, 13(4), 93. doi:<https://doi.org/10.3390/soc13040093>
24. Burgess, B. (2022): «Skolen kan påvirke elevers psykiske helse både positivt og negativt. Hvordan kan lærere avdekke at elever sliter med depresjon, og hvordan kan de best tilrettelegge skoledagen for disse elevene?» Fagartikkel på nettside utdanningsnytt.no, publisert Publisert søndag 09. januar 2022 <https://www.utdanningsnytt.no/depresjon-fagartikkel-psykisk-helse/skolen-kan-pavirke-elevers-psykiske-helse-bade-positivt-og-negativt/305715>
25. Segberg, U. (2016). Barn og unge, bevegelse og utvikling : med motorikk som omdreiningspunkt (p. 165). UnniBForl.
26. Thorén K.H., Nordbø E.C.A., Nordh H., Ottesen I. Ø. (2019): Uteområder i barnehager og skoler. Hvordan sikre kvalitet i utformingen. Rapport. Ås: NMBU. https://main-bvxea6i-kdsvgmpf4iwws.eu-5.platformsh.site/sites/default/files/pdfattachments/nmbu-skolerogbarnehager-spreads-web_0.pdf

27. Dyrstad, S.M.; Stråtveit, I.; Thoresen, E.; Leibinger, E. (2020): "Daglig fysisk aktivitet i ungdomsskolen: elever og læreres erfaringer", Norsk pedagogisk tidsskrift, Vol.104 (2), s. 95-108
28. Bremnes, A-M.; Martinussen, M.; Laholt, H.; Bania, E.V.; Kvernmo, S. (2011): "Positiv sammenheng mellom psykisk helse og fysisk aktivitet blant ungdom i videregående skole." Tidsskrift for Norsk psykologforening (trykt utg.), Vol.48 (4)
29. Eime, R.M.; Young, J.A.; Harvey, J.T.; Charity, M.J.; Payne, W.R. A Systematic Review of the Psychological and Social Benefits of Participation in Sport for Children and Adolescents: Informing Development of a Conceptual Model of Health through Sport. *Int. J. Behav. Nutr. Phys. Act.*; 2013; 10, 98. [DOI: <https://dx.doi.org/10.1186/1479-5868-10-98>]
30. Badura, P.; Hamrik, Z.; Dierckens, M.; Gobiņa, I.; Malinowska-Cieślik, M.; Furstova, J.; Kopcakova, J.; Pickett, W. After the Bell: Adolescents' Organised Leisure-Time Activities and Well-Being in the Context of Social and Socioeconomic Inequalities. *J. Epidemiol. Community Health*; 2021; 75, pp. 628-636. [DOI: <https://dx.doi.org/10.1136/jech-2020-215319>]
31. Skage, I., & Dyrstad, S. M. (2016). Fysisk aktivitet som pedagogisk læringsmetode i skolen. *Fysioterapeuten*, 83(5).
32. Vingdal, I. M., & Birch, J. E. (2014). Fysisk aktiv læring (p. 202). Gyldendal akademisk.
33. Sylte, M., Lillefjell, M., & Anthun, K. S. (2023). Co-creating public health measures with adolescents in municipalities: municipal actors' views on inhibitors and promoters for adolescent involvement. *Scandinavian Journal of Public Health*, 14034948231170430–14034948231170430. <https://doi.org/10.1177/14034948231170430>
34. Norge Barne- og familiedepartementet. (2003). FNs konvensjon om barnets rettigheter : vedtatt av De forente nasjoner 20. november 1989, ratifisert av Norge 8. januar 1991 : revidert oversettelse mars 2003 med tilleggsprotokoller (Rev. oppl., p. 60). Barne- og familiedepartementet.
35. Plan-og bygningsloven 2008. Lov om planlegging og byggesaksbehandling no. 2008-06-27-71. Oslo: Stortinget.
36. Folkehelseloven 2011. Lov om folkehelsearbeid no. 2011-06-24 no. 29. Oslo: Stortinget.
37. Opplæringsloven 2007-2008. Om lov om endringer i opplæringslova (Om formålet med opplæringen) Ot.prp. nr. 46, Oslo: Kunnskapsdepartementet.
38. Hart, R.A. Children's Participation: The Theory and Practice of Involving Young Citizens in Community Development and Environmental Care; Routledge: London, UK, 1997
39. Smith, R.D. Foreword. *The Article 31, Action Pack*; Shier, H. PLAYTRAIN: Birmingham, UK, 1995; pp. 5-6.
40. Sullivan, E.; Egli, V.; Donnellan, N.; Smith, M. Policies to enable children's voice for healthy neighbourhoods and communities: A systematic mapping review and case study. *Kötuitui N. Z. J. Soc. Sci. Online*; 2021; 16, pp. 18-44. [DOI: <https://dx.doi.org/10.1080/1177083X.2020.1772325>]
41. Sylte, M., Lillefjell, M., Aasan, B. E. V., & Anthun, K. S. (2023). 'Nothing Gets Realised Anyway': Adolescents' Experience of Co-Creating Health Promotion Measures in Municipalities in Norway. *Societies (Basel, Switzerland)*, 13(4), 89. <https://doi.org/10.3390/soc13040089>
42. Cele, S.; van der Burgt, D. Participation, consultation, confusion: Professionals' understandings of children's participation in physical planning. *Child. Geogr.*; 2015; 13, pp. 14-29. [DOI: <https://dx.doi.org/10.1080/14733285.2013.827873>]
43. Derr, V.; Kovács, I. A case study of neighbourhood design from Boulder, Colorado, USA: How participatory processes impact children and contribute to planning. *J. Urban. Int. Res. Placemaking Urban Sustain.*; 2015; 15, pp. 482-505.
44. Derr, V.; Tarantini, E. "Because we are all people": Outcomes and reflections from young people's participation in the planning and design of child-friendly public spaces. *Local Environ.*; 2016; 21, pp. 1534-1556. [DOI: <https://dx.doi.org/10.1080/13549839.2016.1145643>]
45. Myhr, A., Vesterbekkmo, R.K., Sund, E.R. (2018): Ungdata tall for Røros kommune (2012-2018). Nullpunktsanalyse. Program for Folkehelsearbeid. Upublisert rapport.
46. Kvale, S. (2002): Det kvalitative forskningsintervju, Oslo: Gyldendal Akademisk
47. Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101. Budd, J.W. (2011): The thought of work. Ithaca, N.Y.: ILR Press

Trøndelag fylkeskommune
Trööndelagen fylhkentjälte

www.trondelagfylke.no